

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการประเมินประสิทธิผลโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยเรื่องนี้ ซึ่งจะกล่าวเป็นลำดับตามหัวข้อ การประเมินโครงการ การประเมินประสิทธิผล การนำนโยบาย แผนงาน โครงการไปปฏิบัติ คุณภาพชีวิต การมีส่วนร่วมของประชาชน ทฤษฎีการประเมิน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ข้อมูลตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดดังนี้

การประเมินโครงการ

ในหัวข้อว่าด้วยการประเมิน โครงการนี้จะแยกกล่าวเป็น 6 ประเด็น คือ 1) ความหมายของการประเมิน 2) ความหมายของโครงการ 3) ความหมายของการประเมินโครงการ 4) ประโยชน์ของการประเมินโครงการ 5) ประเภทของการประเมินโครงการ และ 6) รูปแบบของการประเมินโครงการ ดังนี้

1. ความหมายของการประเมิน

คำภาษาอังกฤษที่ใช้ในความหมายของการประเมินมีด้วยกัน 2 คำ คือ คำว่า “assessment” กับ “evaluation” ซึ่ง เชาวดี ราชัยกุล วิบูลย์ศรี (2548, หน้า 23) ได้อธิบายไว้ว่า โดยนัยแล้วคำ 2 คำนี้มีความหมายต่างกัน คือ “assessment” ซึ่งในภาษาไทยใช้คำว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการของการรวบรวมข้อมูลให้เป็นระบบระเบียบ เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับนำไปสู่การตัดสินใจในขั้นประเมินผล ส่วน “evaluation” ซึ่งในภาษาไทยใช้คำว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างมีหลักเกณฑ์

ชวลิต ชุกก่าแพง (2550, หน้า 18) ให้ความหมายของคำว่า การประเมิน (assessment) ไว้ว่า คือกระบวนการรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบสำหรับการใช้ในการ

ตัดสินใจ และการประเมินผล (evaluation) เป็นกระบวนการตัดสินใจหรือตีค่าที่ได้จากการวัดผล โดยอาศัยเกณฑ์การประเมิน

ทีวีธัตถ์ มณีโชติ (2549, หน้า 6) กล่าวว่า การประเมินและการประเมินผลมีความหมายทำนองเดียวกับการวัดและการวัดผล การประเมินเป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการวัด คือ นำตัวเลขหรือสัญลักษณ์ที่ได้จากการวัดมาตีค่าอย่างมีเหตุผล โดยเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ และการประเมินผล มีความหมายเช่นเดียวกับการประเมิน แต่เป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการวัด

ประชุม รอดประเสริฐ (2543, หน้า 73) ให้ความหมายว่า การประเมินหรือการประเมินผลมีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษ “evaluation” ซึ่ง หมายถึง กระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อช่วยในการตัดสินใจการวิจัย (research) การวัดผล (measurement) การตรวจสอบรายงานผล (apprise) การควบคุมดูแล (monitoring) การประมาณการ (assessment) และการพิจารณาตัดสิน (judgment) สรุปคำจำกัดความร่วมกันได้ว่า เป็นการประมาณค่าหรือการประเมินผลที่จะเกิดขึ้นมาจากการดำเนินงาน โดยข้อมูลที่ได้รวบรวมโดยวิธีการสอบถาม ทดสอบ สังเกต และวิธีการอื่น ๆ แล้วทำการวิเคราะห์เพื่อตัดสินว่า การดำเนินงานนั้นมีคุณค่า หรือบรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานนั้นมากน้อยเพียงใด

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2539, หน้า 11) ให้ความหมายของการประเมินผลไว้ว่า หมายถึง การวิจัยประยุกต์ซึ่งได้นำระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์มาประยุกต์ใช้ เพื่อนำมาศึกษาหาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลระหว่างนโยบาย แผนงาน โครงการ (หรือตัวแปรอิสระ) กับผลลัพธ์และผลกระทบ (หรือตัวแปรตาม) ทั้งที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนา ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างผลลัพธ์และผลกระทบที่พึงปรารถนากับวัตถุประสงค์และเป้าหมาย เพื่อสังเกตรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลลัพธ์และผลกระทบข้างเคียงที่อาจไม่เคยคาดคิดไว้ล่วงหน้า

พิสนุ ฟองศรี (2549, หน้า 4) อธิบายว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยนำสารสนเทศหรือผลของการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2540, หน้า 6) ให้ความหมายของการประเมินผลไว้ว่า เป็นการวัดผลของโครงการ โดยเปรียบเทียบผลที่เกิดจากโครงการกับเป้าหมาย (target) ที่กำหนดไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ และการปรับปรุงโครงการในอนาคต

สุวิมล ติรกานันท์ (2548, หน้า 17) ให้ความหมายของการประเมินไว้ว่า หมายถึง กระบวนการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลเพื่อสร้างสารสนเทศประกอบการตัดสินใจคุณภาพของสารสนเทศที่ได้นั้นอยู่กับความเป็นปรนัยหรือความชัดเจนของการได้ข้อมูลเหล่านั้นมา

จากความหมายที่นักวิชาการหลายท่านให้ไว้ดังกล่าว สรุปได้ว่า การประเมิน เป็นการตรวจสอบ ข้อมูล สารสนเทศ ข้อเท็จจริง การกำกับติดตามการดำเนินงานว่าเป็นไปตามแผนที่

กำหนดไว้ บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ด้วยกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ แล้วนำมาวิเคราะห์หาข้อสรุปเพื่อให้ได้สารสนเทศที่ชัดเจนใช้ในการตัดสินใจคุณค่าคุณภาพ

2. ความหมายของโครงการ

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความหมายของโครงการ (project) ไว้ด้วยคำพูดต่าง ๆ กัน ที่สำคัญมี ดังนี้

ณรงค์ นันทวรรณ (2547, หน้า 122) ให้ความหมายของโครงการไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมเชิงระบบที่สามารถอธิบายได้ว่า องค์กรหรือหน่วยงานใดเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงาน บุคคลประเภทใด และลักษณะใด ที่จะต้องเข้าร่วมกิจกรรมนั้น จะต้องมีเครื่องมือและอุปกรณ์ชนิดใดสนับสนุนมีการจัดสรรทรัพยากร เพื่อใช้ดำเนินการอย่างไร สถานที่ดำเนินงานอยู่ที่ไหน จะใช้เวลาในการดำเนินงานยาวนานเท่าใด โดยจะเริ่มต้นและสิ้นสุดเมื่อใด ผลที่เกิดขึ้นคืออะไร และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างไรบ้าง

เทียนฉาย กิระนันท์ (2540, หน้า 1) ให้ความหมายของโครงการไว้ว่า โครงการเป็นการกระทำหรือการเตรียมการเพื่อกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งหรืออาจจะหมายถึง แนวความคิดในเรื่องหนึ่ง ๆ เพื่อหาทางปฏิบัติหรือดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของเรื่องนั้น ๆ ที่แน่ชัดและมีระบบ

ปฏิพล ตั้งจักรวานนท์ (2551, หน้า 23) ให้ความหมายของโครงการว่า หมายถึง งานที่ต้องทำให้สำเร็จ โดยมีการระบุจุดสิ้นสุดของโครงการ

ประชุม รอดประเสริฐ (2542, หน้า 5) ให้ความหมายของโครงการว่า หมายถึง แผนงานที่จัดทำขึ้นอย่างมีระบบโดยประกอบด้วยกิจกรรมย่อยหลายกิจกรรมที่ต้องใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานและคาดหวังที่จะได้ผลตอบแทนอย่างคุ้มค่า จะต้องมีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดในการดำเนินงาน จะต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจน จะต้องมีพื้นที่ในการดำเนินงาน เพื่อให้การบริการและสนองความต้องการของกลุ่มบุคคลในพื้นที่นั้น และจะต้องมีบุคคลหรือหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินงาน

มยรี อนุมานราชชน (2548, หน้า 6) ให้ความหมายของโครงการไว้ว่า หมายถึง กลุ่มของกิจกรรมที่สัมพันธ์กัน ซึ่งเป็นความพยายามจัดกิจกรรมที่มีลักษณะพิเศษอย่างเป็นระบบเพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรอย่างฉลาดที่สุดในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ได้แก่ ผลประโยชน์ตอบแทนหรือผลได้บางอย่างใดอย่างหนึ่งในอนาคต กิจกรรมดังกล่าวต้องมีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด

เขาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2548, หน้า 104) ให้ความหมายของโครงการว่า หมายถึง แผนงานที่กำหนดไว้ในลักษณะที่มีใช้เป็นประจำ แต่เป็นงานพิเศษที่มีความสำคัญ ซึ่งจะต้องรับดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ภายในกำหนดเวลาที่แน่นอนและภายในวงเงินงบประมาณที่จำกัด

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2541, หน้า 1) ให้ความหมายว่า โครงการ หมายถึง กิจกรรมที่จัดทำขึ้นด้วยวัตถุประสงค์บางประการ ทั้งนี้ผู้จัดทำโครงการมุ่งหวังว่าเมื่อจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามหลักเกณฑ์หรือขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้แล้วจะบรรลุวัตถุประสงค์บางประการหรือหลายประการที่ตั้งไว้ กิจกรรมอย่างเดียวกัน หากมีหลักเกณฑ์ หรือขั้นตอน หรือกระบวนการที่ดำเนินการแตกต่างกันจะได้ผลลัพธ์ที่ไม่เหมือนกัน

จากการให้ความหมายของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า โครงการ เป็นแผนงานที่กำหนดระยะเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดที่แน่นอน รวมทั้งระบุวิธีดำเนินการหรือกิจกรรม งบประมาณและผู้รับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน โครงการมีใช้งานประจำ แต่เป็นงานตามช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ เป็นรูปธรรม สามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ เพื่อสนองตอบต่อวัตถุประสงค์ของโครงการ

3. ความหมายของการประเมินโครงการ

นักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวถึงความหมายของการประเมินโครงการที่น่าสนใจไว้ดังนี้

ประชุม รอดประเสริฐ (2542, หน้า 9) ให้ความหมายการประเมินผลโครงการ (project evaluation) ไว้ว่า หมายถึง การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานว่าเป็นไปตามมาตรฐานหรือเป้าหมายที่กำหนดมากน้อยเพียงใดทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพของผลงาน การประเมินผลโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขโครงการ เพื่อการตัดสินใจว่าโครงการที่ดำเนินงานอยู่จะดำเนินต่อไปหรือไม่ หรือเพื่อทดสอบประสิทธิผลของโครงการว่าบรรลุหรือเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ อย่างไรก็ตามการประเมินผลโครงการไม่อาจถือว่าเป็นกระบวนการขั้นสุดท้ายหรือองค์ประกอบสุดท้ายของโครงการเสมอไป เพราะการประเมินผลโครงการอาจกระทำได้หลายจุด เช่น การประเมินผลโครงการก่อนที่จะเริ่มดำเนินงาน การประเมินผลโครงการในขณะที่โครงการกำลังดำเนินงาน การประเมินผลโครงการภายหลังจากที่การดำเนินงานของโครงการสิ้นสุดลง และอาจมีการประเมินผลอันเกิดจากผลกระทบของโครงการ

พงศ์สันต์ ศรีสมทรัพย์ (ม.ป.ป., หน้า 11-12) ให้ความหมายการประเมินผลโครงการว่า หมายถึง การตรวจสอบเพื่อเปรียบเทียบว่า โครงการที่ได้ดำเนินงานไปบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพียงใด มีผลต่อสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างไรบ้าง เป็นทางบวกหรือทางลบ มีปัญหาใน

การดำเนินงานเพียงใด การดำเนินงานของกิจกรรมต่าง ๆ ก้าวหน้าและเป็นไปตามแผนงานที่กำหนดหรือไม่ ผลงานของโครงการมีปริมาณและคุณภาพตรงตามที่ตั้งใจไว้หรือไม่ แนวคิดและทฤษฎีของโครงการเป็นจริงหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อจะได้นำผลการประเมินไปเป็นข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายเพื่อวางแผน และบริหาร โครงการในโอกาสต่อไป

พิสนุ ฟองศรี (2549, หน้า 68) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า เป็นกระบวนการตัดสินคุณค่าของโครงการในระยะหนึ่งระยะใดหรือทุกระยะ โดยนำสารสนเทศจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อตัดสินใจจัดทำโครงการ ทดลองหรือนำร่องปรับเปลี่ยน ระวัง ปรับปรุง ขยายผลหรือยกเลิกโครงการนั่นเอง

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2541, หน้า 2) ให้ความหมายของการประเมินผลโครงการว่า หมายถึง กระบวนการศึกษาแสวงหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการว่าเป็นไปตามหลักเกณฑ์และขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคอะไร และบรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการหรือไม่ มีผลกระทบในแง่บวกต่าง ๆ อย่างไรที่เกิดขึ้นจากโครงการบ้าง

จากความหมายที่นักวิชาการให้ไว้ดังกล่าว สรุปได้ว่าการประเมินโครงการเป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลที่เกิดจากการดำเนินโครงการ เป็นไปตามหลักเกณฑ์และขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ เพื่อทราบถึงระดับความสามารถในการดำเนินงาน ประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่เกิดจากการดำเนินงาน แล้วตัดสินใจว่าจะปรับปรุงแก้ไขโครงการนั้น เพื่อการดำเนินงานต่อไปหรือจะยุติการดำเนินงานโครงการนั้น

4. ประโยชน์ของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการในปัจจุบันได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานโครงการซึ่งมีความสำคัญให้ประโยชน์หลายประการ ดังที่ เขาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2548, หน้า 93 – 95) กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินโครงการไว้ว่ามีถึง 6 ประการ ดังนี้

(1) การประเมินโครงการเป็นเครื่องมือของการรับรองคุณภาพในการให้บริการ ถึงแม้จะไม่สามารถประกันผลสัมฤทธิ์ขั้นสูงสุดของโครงการได้ แต่ก็สามารถรับรองคุณภาพของการให้บริการในระดับหนึ่งได้ ด้วยเหตุนี้ องค์กรที่เป็นเจ้าของโครงการต่าง ๆ จำนวนมากจึงเห็นความจำเป็นที่ต้องใช้วิธีประเมินโครงการ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับและเป็นที่น่าเชื่อถือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องรวมทั้งจากประชาชนทั่วไปด้วย

(2) การประเมินโครงการช่วยให้ผู้สนับสนุนด้านเงินทุนได้รับทราบปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานของโครงการ โดยอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์จากสภาพการณ์ที่เป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่จัดขึ้นเพื่อการกุศล เช่น โครงการอาหารกลางวันสำหรับเด็กนักเรียนที่

ด้วยโอกาส จากการประเมินโครงการดังกล่าว ย่อมทำให้ทราบว่าผู้ที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการนี้มีจำนวนเพียงพอหรือไม่ เด็กนักเรียนที่เข้ารับบริการจากโครงการประเภทนี้มีความรู้สึกพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจด้านใดบ้าง ทั้งนี้เพื่อจะได้หาทางปรับปรุงหรือแก้ไขให้เหมาะสมยิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

(3) การประเมินโครงการช่วยให้ได้ข้อมูลซึ่งเป็นสารสนเทศที่มีคุณค่าสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ หน่วยงานที่ต้องพิจารณาจัดสรรเงินทุนเพื่อให้การสนับสนุนโครงการ เช่น สำนักงบประมาณแผ่นดิน เป็นต้น จะเห็นได้ว่าก่อนที่จะมีการอนุมัติงบประมาณให้แก่โครงการใด ๆ ทางสำนักงบประมาณแผ่นดินก็มักจะขอข้อมูลสารสนเทศที่เป็นผลการประเมินจากหน่วยงาน ซึ่งบ่งชี้ว่าโครงการเหล่านั้นไปประกอบการพิจารณาด้วยเสมอ ทั้งนี้เพื่อให้การจัดสรรเงินงบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ลดคำวิพากษ์วิจารณ์และสอดคล้องกับความต้องการที่เป็นจริง

(4) การประเมินโครงการช่วยให้เห็นความสำคัญของแต่ละโครงการตามลำดับก่อนหลัง โดยสามารถจะทราบได้ว่า โครงการใดมีความจำเป็นเร่งด่วนกว่ากัน ทั้งนี้เพื่อช่วยแก้ปัญหาในการคัดเลือกโครงการ ตลอดจนช่วยลดความกดดันจากอำนาจทางการเมือง อันเนื่องมาจากโครงการมีจำนวนมาก (ทั้งจากการขยายโครงการและโครงการที่ต่อเนื่อง) แต่เงินทุนสนับสนุนก่อนและโครงการใดควรจะให้การสนับสนุนในลำดับถัดไป เป็นต้น ตัวอย่างที่ค่อนข้างชัดเจนในเรื่องนี้ก็คือการที่สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการแหล่งน้ำขนาดเล็กในส่วนภูมิภาคไว้อย่างเป็นระบบ โดยสามารถชี้ชัดได้ว่า ท้องถิ่นใดมีความเดือดร้อนหรือมีความต้องการในเรื่องนี้มากเป็นอันดับที่ 1, 2 และ 3 ตามลำดับ ข้อมูลทำนองนี้ เมื่อนำมาพิจารณาร่วมกับข้อมูลอื่น ๆ ของโครงการ ก็ย่อมจะเป็นสารสนเทศที่สำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการตัดสินใจที่จะให้การสนับสนุนโครงการ เพื่อจัดหาแหล่งน้ำของท้องถิ่นใดตามลำดับก่อนหลังได้อย่างเหมาะสมและตรงตามความต้องการของประชาชนผู้ประสบปัญหาอย่างแท้จริง

(5) การประเมินโครงการช่วยให้ได้ข้อมูลป้อนกลับจากผู้รับบริการ ข้อมูลประเภทนี้ทำให้ทราบถึงข้อจำกัดและปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน เพื่อนำมาปรับปรุงโครงการ ตลอดจนเพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ให้และผู้รับบริการ

(6) การประเมินโครงการช่วยให้ทราบถึงผลผลิตของโครงการทั้งในด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ควบคู่กันไป ถึงแม้ว่าการดำเนินโครงการต่าง ๆ ล้วนแต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ผลผลิตที่พึงประสงค์เป็นหลัก แต่ในความเป็นจริงแล้วก็อาจจะมีผลผลิตบางส่วนที่ไม่พึงประสงค์เกิดตามมาด้วย

จากแนวคิดที่กล่าวมาสรุปได้ว่าประโยชน์ของการประเมินโครงการ เป็นเครื่องมือของการรับรองคุณภาพเพื่อให้เป็นที่ยอมรับและเป็นที่น่าเชื่อถือ ช่วยให้ผู้สนับสนุนด้านเงินทุนได้รับทราบปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานของโครงการ ช่วยให้ได้ข้อมูลซึ่งเป็นสารสนเทศที่มีคุณค่าสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ช่วยชี้ให้เห็นความสำคัญของแต่ละโครงการตามลำดับก่อนหลัง ช่วยให้ข้อมูลป้อนกลับจากผู้รับบริการเพื่อนำมาปรับปรุงโครงการ และช่วยให้ทราบถึงผลผลิตของโครงการทั้งในด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์

5. ประเภทของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการแบ่งได้หลายประเภทตามลักษณะเกณฑ์การแบ่งของนักวิชาการที่แตกต่างกัน ในที่นี้จะยกตัวอย่างการแบ่งประเภทของการประเมินโครงการ ซึ่ง พิสนุ พงศ์ศรี (2549, หน้า 11-14) ได้รวบรวมไว้และระบุว่า การประเมินโครงการแบ่งได้ 5 ประเภทตามลักษณะเกณฑ์การแบ่งประเภท ดังนี้

(5.1) การแบ่งประเภทของการประเมินโครงการตามวัตถุประสงค์การประเมิน

หากพิจารณาที่วัตถุประสงค์การประเมิน จะแบ่งการประเมินได้ 2 แบบ ดังนี้

(5.1.1) การประเมินความก้าวหน้าของโครงการ (formative evaluation) เป็นการประเมินระหว่างการดำเนินงาน โดยพิจารณาความก้าวหน้าของสิ่งที่ประเมินว่าจำเป็นต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงส่วนใด เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

(5.1.2) การประเมินผลสรุปของโครงการ (summative evaluation) เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงาน เพื่อตัดสินความสำเร็จว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายมากน้อยเพียงใดหรือบรรลุเป้าหมายที่ควรจะเป็นเพียงใด

(5.2) การแบ่งประเภทของการประเมินโครงการตามช่วงเวลาของการประเมิน

หากพิจารณาที่ช่วงเวลาของการประเมิน จะแบ่งการประเมินได้ 8 แบบ ดังนี้

(5.2.1) การประเมินความต้องการจำเป็น (needs assessment) เป็นการประเมินความต้องการการจำเป็นในเบื้องต้น ก่อนที่จะจัดทำสิ่งใด ๆ ซึ่งมีประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและการวางแผน เพื่อให้ได้แนวคิดของการดำเนินงานที่สามารถสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้

(5.2.2) การประเมินความเป็นไปได้ (feasibility evaluation) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ของสิ่งที่จะดำเนินการ โดยศึกษาวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่จำเป็นต่อความสำเร็จ ซึ่งจะพบการประเมินประเภทนี้ได้มากในการประเมินโครงการขนาดใหญ่ โดยมักจะ

ประเมินด้านการตลาดหรืออุปสงค์ ด้านเทคนิค ด้านการเงิน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสภาพแวดล้อม

(5.2.3) การประเมินปัจจัยนำเข้า (input evaluation) เป็นการประเมินสิ่งที่ป้อนเข้าสู่การดำเนินงานว่ามีความเหมาะสมเพียงใดก่อนที่จะเริ่มดำเนินงาน เช่น คน วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ และงบประมาณ

(5.2.4) การประเมินกระบวนการ (process evaluation) เป็นการประเมินกระบวนการดำเนินงานตามที่กำหนด โดยประเมินในขณะที่กำลังดำเนินงานอยู่ เพื่อใช้ผลการประเมินไปปรับปรุงหรือเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

(5.2.5) การประเมินผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ (output/product evaluation) เป็นการประเมินผลที่ได้จากสิ่งที่ประเมินหรือผลการดำเนินงานโดยตรงตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของสิ่งที่ประเมินว่ามากน้อยเพียงใด

(5.2.6) การประเมินผลลัพธ์หรือผลกระทบ (outcome/impact evaluation) เป็นการประเมินผลที่ได้อันเนื่องจากผลของสิ่งที่ประเมินหรือการดำเนินงานทั้งที่คาดหวังและไม่ได้คาดหวัง ซึ่งเป็นผลทั้งทางบวกและทางลบ เพื่อนำผลไปประกอบการตัดสินใจในการหยุด ยกเลิก ปรับ หรือขยายสิ่งที่ประเมินนั้น ๆ

(5.2.7) การประเมินด้วยการติดตามเมื่อดำเนินงานเสร็จสิ้นไปแล้วระยะหนึ่ง (follow up evaluation) เป็นการประเมินที่อาจเชื่อมกับข้อ (5.2.6) หรือเป็นการประเมินตามข้อ (5.2.6) แต่ประเมินเมื่อการดำเนินงานเสร็จสิ้นไปแล้วระยะหนึ่งอาจเป็น 6 เดือน 1 หรือ 2 ปี เพื่อคอยดูผลที่จะเกิดขึ้นได้โดยชัดเจน บางครั้งเรียกกันว่าการติดตามหลังสิ้นสุดการดำเนินงานแต่เพื่อไม่ให้สับสนกับคำว่าติดตามระหว่างการทำงาน จึงใช้คำนี้แทน

(5.2.8) การประเมินงานประเมิน (meta evaluation) เป็นการประเมินผลของการประเมินอีกครั้งหนึ่ง เพื่อพิจารณาคุณภาพ โดยศึกษาความถูกต้องและความเหมาะสมของการประเมินในด้านต่าง ๆ การประเมินประเภทนี้ยังไม่แพร่หลายมากนัก

การเรียกชื่อการประเมินต่าง ๆ ข้างต้น บางครั้งอาจมีชื่อเรียกต่างกันไปบ้างเช่น การประเมินความพยายาม และการประเมินความพร้อม เป็นต้น นอกจากนี้ การประเมินบางประเภทอาจประเมินร่วมกันแล้วเรียกชื่อเป็นอย่างอื่น เช่น การประเมินความต้องการจำเป็น และการประเมินความเป็นไปได้ ถ้าประเมินร่วมกันอาจเรียกว่า การประเมินบริบท เป็นต้น ทั้งนี้การแบ่งประเภทตามช่วงเวลาของการประเมินในข้อ (5.2.1) – (5.2.8) พิสนุ พงศ์ศรี (2549, หน้า 11-12) ได้ให้แนวคิดไว้ว่าถ้าเป็นโครงการใหญ่ ๆ ที่มีความสำคัญ อาจจะประเมินทั้งหมดหรือค่อย ๆ ลดบางหัวข้อลงตามสภาพการณ์ที่ต้องการใช้สารสนเทศจากการประเมินหรือบริบทที่เอื้ออำนวย หรือ

ถ้าใช้รูปแบบการประเมินบางรูปแบบก็จะกำหนดให้ประเมินหลายหัวข้ออยู่แล้วตามแนวทางของรูปแบบนั้น ๆ

(5.3) การแบ่งประเภทของการประเมินโครงการตามผู้ประเมิน

หากพิจารณาตามผู้ประเมิน ซึ่งมีผู้ประเมินภายในและผู้ประเมินภายนอก ตามที่พิสนุ พงศ์ศรี (2549, หน้า 13) ได้รวบรวมและอธิบายไว้ สรุปว่าแบ่งการประเมินได้ 2 แบบ ดังนี้

(5.3.1) การประเมินโดยผู้ประเมินภายใน (internal evaluator evaluation) ผู้ประเมินเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือปฏิบัติงานกับสิ่งที่ประเมินนั้น หรือปฏิบัติงานในองค์กรที่รับผิดชอบสิ่งที่ประเมิน ซึ่งมีข้อดี คือ ทราบรายละเอียดของสิ่งที่ประเมิน แต่ก็มีข้อเสียเรื่องความลำเอียง (bias) เข้าข้างตนเองเสมอ

(5.3.2) การประเมินโดยผู้ประเมินภายนอก (external evaluator evaluation) ผู้ประเมินเป็นบุคคลภายนอกที่ไม่ได้เกี่ยวข้อง หรือไม่ได้ปฏิบัติงานกับสิ่งที่ประเมิน โดยตรงอาจเป็นบุคลากรของหน่วยงานอื่น หรือหน่วยงานกลาง ซึ่งมีข้อดี คือ ความเป็นกลางแต่มีข้อเสีย คือ มักจะทราบรายละเอียดของสิ่งที่ประเมินไม่ดีพอ และอาจไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะถ้าเห็นว่าเป็นการจับผิด

(5.4) การแบ่งประเภทของการประเมินโครงการตามมิติการประเมิน

หากพิจารณาตามมิติการประเมิน ซึ่งมีมิติตามวัตถุประสงค์ มิติตามข้อมูล มิติตามการประเมิน และมิติตามจุดเน้นที่ประเมิน แบ่งการประเมินได้ 4 แบบ ดังนี้

(5.4.1) มิติตามวัตถุประสงค์ แบ่งได้เป็น การประเมินความก้าวหน้า การประเมิน ผลสรุป และการประเมินเพื่อการพัฒนา

(5.4.2) มิติตามข้อมูล แบ่งได้เป็น ข้อมูลเชิงปริมาณ คุณภาพ และแบบผสม

(5.4.3) มิติตามการประเมิน แบ่งได้เป็น เชิงธรรมชาติ และเชิงทดลอง หรือเชิงระบบ

(5.4.4) มิติตามจุดเน้นที่ประเมิน แบ่งได้เป็น การประเมิน กระบวนการ ผลลัพธ์ ผลกระทบ การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับผลตอบแทน และการวิเคราะห์ต้นทุนกับประสิทธิผล

(5.5) การแบ่งประเภทของการประเมินโครงการตามช่วงเวลาเพื่อเอื้อต่อการประเมิน

หากพิจารณาตามช่วงเวลาเพื่อเอื้อต่อการประเมิน ซึ่งมีการแบ่งช่วงเวลาก่อนดำเนินการ ช่วงเวลาระหว่างการดำเนินการ และช่วงเวลาสิ้นสุดการดำเนินการ แบ่งการประเมินได้ 3 ช่วงเวลา ดังนี้

(5.5.1) ช่วงเวลาก่อนดำเนินการ ประเภทของการประเมินเป็นการประเมินบริบท ความต้องการจำเป็น ความเป็นไปได้ ปัจจัยนำเข้า การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับผลตอบแทน

และการวิเคราะห์ต้นทุนกับประสิทธิผล

(5.5.2) ช่วงเวลาระหว่างการดำเนินการ ประเภทของการประเมินเป็นการประเมิน ความก้าวหน้า และกระบวนการ

(5.5.3) ช่วงเวลาสิ้นสุดการดำเนินการ ประเภทของการประเมินเป็นการประเมิน ผลผลิต ผลลัพธ์/ผลกระทบ การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับผลตอบแทน การวิเคราะห์ต้นทุนกับประสิทธิผล และการประเมินด้วยการติดตามหลังการดำเนินงานเสร็จไปแล้วระยะหนึ่ง

จากการแบ่งประเภทการประเมินตามเกณฑ์ต่าง ๆ เห็นได้ว่าการแบ่งที่ซ้ำซ้อนกันอยู่บ้างขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการแบ่ง ซึ่งถ้าจะสรุปโดยรวมแล้วประเภทการประเมินต่าง ๆ จัดได้เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ตามช่วงเวลาเป็น 3 ช่วงเวลา คือ ก่อนดำเนินการ ระหว่างการดำเนินการ และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินการ ส่วนการแบ่งตามเกณฑ์ข้อมูล วิธีการประเมิน และผู้ประเมินนั้น จะเป็นเกณฑ์ที่ไม่ขึ้นอยู่กัช่วงเวลา ถือเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในการประเมิน

การแบ่งประเภทการประเมินตามช่วงเวลา เหมาะสำหรับการประเมิน โครงการ เพราะการดำเนินโครงการจะต้องมีการเขียนโครงการ วางแผนการเตรียมความพร้อมต่าง ๆ ก่อนดำเนินโครงการ หรือในแง่เศรษฐศาสตร์ก็ต้องพิจารณาด้านการเงิน เช่น ประเมินด้วยการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนต่าง ๆ หลังจากนั้นเป็นการนำโครงการไปสู่แนวทางการปฏิบัติตามขั้นตอนรายละเอียดต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งถือว่าเป็นช่วงระหว่างดำเนินงาน และเมื่อสิ้นสุดโครงการก็จะพิจารณาผลต่าง ๆ สำหรับการวิจัยเรื่องการประเมินประสิทธิผล โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางปะอ จังหวัดสมุทรปราการ ในที่นี้จัดเป็นการประเมินโครงการตามช่วงเวลา โดยประเมินผลการดำเนินโครงการเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานแล้ว

การแบ่งประเภทการประเมินโครงการตามเวลานี้ พิสูจน์ ฟองศรี (2549, หน้า 14) ได้นำมาสรุปรวมกันดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 ประเภทของการประเมินโครงการตามช่วงเวลาเพื่อเอื้อต่อการประเมินและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง

ช่วงเวลา	ประเภทการประเมิน	ข้อมูล	วิธีการ	ผู้ประเมิน	หมายเหตุ
ก่อนการดำเนินการ	* บริบท	* ปริมาณ/ คุณภาพ/ผสม	* ระบบ/ ธรรมชาติ/ผสม	* ภายใน	-
	* ความต้องการจำเป็น	* ปริมาณ	* ระบบ	* ภายใน	* การประเมินความต้องการจำเป็น และความเป็นไปได้ร่วมกัน เรียกว่า การประเมินบริบท
	* ความเป็นไปได้	* ปริมาณ	* ระบบ/ ธรรมชาติ/ผสม	* ภายใน/ ภายนอก/ผสม	-
	* ปัจจัยนำเข้า	* ปริมาณ/ คุณภาพ/ผสม	* ระบบ/ ธรรมชาติ/ผสม	* ภายใน	-
	* การวิเคราะห์ค่าใช้จ่าย ผลตอบแทน	* ปริมาณ	* ระบบ	* ภายใน/ ภายนอก/ผสม	* อาจประเมินหลังสิ้นสุดการดำเนินงานก็ได้
	* การวิเคราะห์ต้นทุนกับประสิทธิผล	* ปริมาณ	* ระบบ	* ภายใน/ ภายนอก/ผสม	* อาจประเมินหลังสิ้นสุดการดำเนินงานก็ได้
ระหว่าง การ ดำเนินการ	* ความก้าวหน้า	* ปริมาณ/ คุณภาพ/ผสม	* ระบบ/ ธรรมชาติ/ผสม	* ภายใน	* การติดตามจะอยู่ในช่วงนี้
	* กระบวนการ	* ปริมาณ/ คุณภาพ/ผสม	* ระบบ/ ธรรมชาติ/ผสม	* ภายใน	* การติดตามจะอยู่ในช่วงนี้
สิ้นสุดการ ดำเนินการ	* ผลผลิต	* ปริมาณ/ คุณภาพ/ผสม	* ระบบ/ ธรรมชาติ/ผสม	* ภายใน/ ภายนอก/ผสม	* การประเมินงานประเมินจะอยู่หลังช่วงนี้ (ถ้ามี) โดยจะทำเมื่อได้ประเมินและจัดทำรายงานการประเมินเสร็จสิ้นแล้ว
	* ผลลัพธ์/ผลกระทบ	* ปริมาณ/ คุณภาพ/ผสม	* ระบบ/ ธรรมชาติ/ผสม	* ภายใน/ ภายนอก/ผสม	
	* การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับผลตอบแทน	* ปริมาณ	* ระบบ	* ภายใน/ ภายนอก/ผสม	
	* การวิเคราะห์ต้นทุนกับประสิทธิผล	* ปริมาณ	* ระบบ	* ภายใน/ ภายนอก/ผสม	
	* การประเมินด้วยการติดตามหลังการดำเนินงานเสร็จไประยะหนึ่ง	* ปริมาณ/ คุณภาพ/ผสม	* ระบบ/ ธรรมชาติ/ผสม	* ภายใน/ ภายนอก/ผสม	

ที่มา : พิเศษ ฟองศรี, 2549, หน้า 14.

จากตารางที่ 2.1 จะเห็นได้ว่าการใช้ช่วงเวลาเพื่อเอื้อต่อการประเมิน แบ่งได้เป็น 3 ช่วงเวลา คือ ก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และสิ้นสุดการดำเนินการ จะครอบคลุมประเภทการประเมินต่าง ๆ คือ หากเป็นการประเมินก่อนการดำเนินการ ประเภทของการประเมินจะเป็นการประเมิน บริบท ความต้องการจำเป็น ความเป็นไปได้ ปัจจัยนำเข้า การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับผลตอบแทน และการวิเคราะห์ต้นทุนกับประสิทธิผล หากเป็นการประเมินระหว่างการดำเนินการ ประเภทของการประเมิน จะเป็นการประเมินความก้าวหน้า และกระบวนการ หากเป็นการประเมินสิ้นสุดการดำเนินการ ประเภทของการประเมินจะเป็นการประเมิน ผลผลิต ผลลัพธ์/ผลกระทบ การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับผลตอบแทน การวิเคราะห์ต้นทุนกับประสิทธิผล และการประเมินด้วยการติดตามหลังการดำเนินงานเสร็จไประยะหนึ่ง ซึ่งในแต่ละประเภทจะใช้ข้อมูล วิธีการ และผู้ประเมิน ที่แตกต่างกัน เช่น ในเรื่องข้อมูลซึ่งจะเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ คุณภาพ หรือผสม วิธีการจะใช้แบบธรรมชาติหรือเชิงระบบ ผู้ประเมินจะเป็นผู้ประเมินภายใน ภายนอก หรือผสม ไม่ได้กำหนดตายตัวสามารถนำมาใช้กับประเภทการประเมินให้เหมาะสมตามที่จัดประเภทการประเมิน ตามกลุ่มช่วงเวลากำหนดการดำเนินการได้

ประเภทของการประเมิน โครงการจากแนวคิดที่กล่าวมาสรุปได้ว่า เราอาจแบ่งการประเมินโครงการได้ 5 ประเภทตามลักษณะเกณฑ์การแบ่ง คือ (1) การแบ่งตามวัตถุประสงค์การประเมิน เป็นการประเมินความก้าวหน้าและการประเมินผลสรุปของโครงการ (2) การแบ่งตามช่วงเวลาของการประเมิน เป็นการประเมินความต้องการจำเป็น การประเมินความเป็นไปได้ การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ การประเมินผลผลิตหรือผลิตผล การประเมินผลลัพธ์หรือผลกระทบ การประเมินด้วยการติดตามเมื่อดำเนินงานเสร็จสิ้นไปแล้วระยะหนึ่ง และการประเมินงานประเมิน (3) การแบ่งตามผู้ประเมิน การประเมินโดยผู้ประเมินภายในและการประเมินโดยผู้ประเมินภายนอก (4) การแบ่งตามวิธีการประเมินต่าง ๆ เป็นการแบ่งตามวัตถุประสงค์ ตามข้อมูล ตามการประเมินและตามจุดเน้นที่ประเมิน และ (5) การแบ่งตามช่วงเวลาเพื่อเอื้อต่อการประเมิน เป็นช่วงเวลาก่อนการดำเนินการ ระหว่างการดำเนินการ และสิ้นสุดการดำเนินการ เป็นต้น

6. รูปแบบของการประเมินผลโครงการ

คำว่า “รูปแบบ” หรือ “แบบจำลอง” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “model” ซึ่งมีนักวิชาการได้เสนอรูปแบบของการประเมินผลโครงการไว้อย่างหลากหลาย ที่สำคัญมีดังนี้

วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และ สุรียา วีรวงศ์ (2545, หน้า 53 – 55) ได้กล่าวว่า รูปแบบของการประเมินผลโครงการมี 3 รูปแบบ ได้แก่

(1) การประเมินผลกระบวนการ (process evaluation) หรือการประเมินประสิทธิภาพ (efficiency evaluation) การประเมินผลกระบวนการเน้นการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของโครงการ โดยศึกษากระบวนการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ว่ามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดเพื่อให้เกิดผลผลิตของโครงการ

(2) การประเมินผลที่ได้รับของโครงการ (project evaluation) หรือการประเมินประสิทธิผล (effectiveness evaluation) การประเมินผลที่ได้รับของโครงการเน้นการวิเคราะห์ประสิทธิผล (effectiveness) ของโครงการ โดยศึกษาว่าผลงานของโครงการสามารถนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการได้หรือไม่เพียงใด

(3) การประเมินผลกระทบของโครงการ (impact evaluation) การประเมินผลกระทบของโครงการเน้นการวิเคราะห์ผลที่ได้รับต่อเนื่องจากประสิทธิผลของโครงการ โดยศึกษาว่าผลที่ได้รับจากการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการสามารถ “เป็นส่วนหนึ่งที่จะไปช่วยสนับสนุน” การบรรลุเป้าประสงค์การพัฒนาได้หรือไม่ เพียงใด

ศิริชัย กาญจนวาสี (2550, หน้า 106-110) ได้เสนอมิติของรูปแบบการประเมินผลไว้เป็น 2 มิติของโมเดลการประเมิน ได้แก่ มิติวัตถุประสงค์ และมิติวิธีการ ดังนี้

(1) มิติวัตถุประสงค์

หากพิจารณาที่มิติวัตถุประสงค์ จะแบ่งได้ 2 วิธี ดังนี้

(1.1) การประเมินเน้นการตัดสินใจ (decision-oriented evaluation) เป็นกระบวนการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นกับสิ่งที่ควรจะเป็น เพื่อเป็นสารสนเทศสำหรับผู้บริหารในการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งของหรือเหตุการณ์นั้น ๆ บทบาทสำคัญของนักประเมิน คือ การตอบสนองความต้องการสารสนเทศของผู้บริหาร ขึ้นอยู่กับผู้บริหารในการกำหนดบริบทของการตัดสินใจ และเกณฑ์การตัดสินใจความสำเร็จของโครงการ

(1.2) การประเมินเน้นการตัดสินใจคุณค่า (value-oriented evaluation) เป็นกระบวนการที่นักประเมินตัดสินใจคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมิน บทบาทสำคัญของนักประเมิน คือ การตัดสินใจคุณค่า ต้องครอบคลุมถึงคุณค่าของผลที่มีได้คาดหวังทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองด้วย

(2) มิติวิธีการ

หากพิจารณาที่มิติวิธีการการประเมิน จะแบ่งได้ 2 วิธี ดังนี้

(2.1) วิธีเชิงระบบ (systematic approach) การประเมินยึดมาตรการเข้าถึงคุณค่าและเกณฑ์ตัดสินใจคุณค่าตามแนวคิดปรัชญาปรนัยนิยม แสดงถึงการวางแผนการดำเนินงาน และวิธีดำเนินงานอย่างชัดเจน รัดกุม และเป็นระบบ สนับสนุนการใช้เครื่องมือที่ได้มาตรฐานใน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

(2.2) วิธีเชิงธรรมชาติ (naturalistic approach) การประเมินยึดมาตรการเข้าถึงคุณค่าและเกณฑ์ตัดสินคุณค่าตามแนวคิดปรัชญาอัตนัยนิยม ลักษณะการดำเนินงานที่ยืดหยุ่น สนับสนุนการเก็บรวบรวมข้อมูลในสภาพธรรมชาติ วิเคราะห์ข้อมูลโดยเชื่อมโยงเหตุการณ์สังเกต และการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ข้อสรุปที่ได้อาศัยความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์เป็นเกณฑ์สำคัญในการสรุปผล

เยาเวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2548, หน้า 63-64) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการประเมินไว้ว่ารูปแบบของการประเมินจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

(1) กลุ่มรูปแบบการประเมินเพื่อการตัดสินใจ (decision-oriented evaluation) นักประเมินกลุ่มนี้เชื่อว่าการประเมินที่เป็นระบบให้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจที่เหมาะสมกับการบริหารงานได้เป็นอย่างดี บทบาทของนักประเมินต้องมีความชัดเจนว่า ต้องการสารสนเทศอะไรบ้าง เพื่อเสนอทางเลือกที่จะนำไปสู่การตัดสินใจได้ดีและเหมาะสม แนวคิดทฤษฎีการประเมินในรูปแบบนี้ ได้แก่ J.L. Cronbach, L.D. Stufflebeam, C.M. Alkin เป็นต้น

(2) กลุ่มรูปแบบการประเมินเพื่อการตัดสินคุณค่า (value-oriented evaluation) นักประเมินกลุ่มนี้เห็นว่าการประเมินเป็นการให้คุณค่าหรือตราค่าสิ่งที่ถูกประเมิน บทบาทของนักประเมินจะต้องมีความเป็นปรนัยและมีคุณธรรมของการประเมินและสามารถตัดสินคุณค่าได้อย่างเหมาะสมและตรงตามผลการประเมินที่แท้จริง รวมทั้งผลที่ไม่ได้คาดหวังไว้ เพื่อเกิดประโยชน์ต่อสังคมมากที่สุด แนวคิดทฤษฎีในรูปแบบนี้ ได้แก่ M. Scriven, E.R. Stake, M. Provus เป็นต้น

จากการแบ่งรูปแบบของการประเมินผลโครงการของ ศิริชัย กาญจนวาสี และเยาเวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี ได้เสนอรูปแบบการประเมินตามวัตถุประสงค์ไว้เหมือนกันประกอบด้วย การประเมินการตัดสินใจ เป็นการแสวงหาสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจดำเนินงานต่าง ๆ ของผู้บริหาร และการประเมินการตัดสินคุณค่า เป็นการตัดสินคุณค่าหรือตราค่าสิ่งที่ถูกประเมิน

การแบ่งรูปแบบของการประเมินผลโครงการที่กล่าวไว้ข้างต้น มีข้อดีและข้อเสียในการนำไปใช้แตกต่างกัน เกณฑ์การตัดสินความเหมาะสมของรูปแบบหรือโมเดลที่เลือกใช้พิจารณาได้จากการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างรูปแบบการประเมินกับประเด็นปัญหาของสิ่งที่ต้องการประเมิน เพื่อให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจของผู้เกี่ยวข้องหรือประเมินเพื่อตัดสินคุณค่าของสิ่งนั้นทำให้การวางแผนการทำงานต่าง ๆ ของโครงการเข้าใจง่ายขึ้น

การประเมินประสิทธิผล

ในเรื่องการประเมินประสิทธิผลนี้จะกล่าวใน 4 ประเด็น คือ 1) ความหมายของประสิทธิผล 2) ความหมายของการประเมินประสิทธิผล 3) วิธีการที่ใช้ในการประเมินประสิทธิผล และ 4) เกณฑ์การวัดประสิทธิผล ดังนี้

1. ความหมายของประสิทธิผล

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของประสิทธิผล (effectiveness) ไว้ ดังนี้
ชงชัย สันติวงษ์ (2532, อ้างถึงใน ชราวุฒิ เคนคำภา, 2550, หน้า 52) ให้ความหมายประสิทธิผล หมายถึง การทำงานที่ได้ผล โดยสามารถบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ
ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2529, หน้า 22) ให้ความหมายประสิทธิผล หมายถึง การบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

ศิริชัย กาญจนวาสี (2550, หน้า 147) ให้ความหมายประสิทธิผล หมายถึง การบรรลุผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่พึงปรารถนา นั่นคือ ผลการปฏิบัติงานไม่ว่าจะเป็นผลผลิต ผลกระทบ ผลลัพธ์ ได้ผลตรงตามผลที่คาดหวังไว้และเป็นที่ยอมรับของผู้ใช้หรือผู้บริโภค
จากความหมายที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ สรุปได้ว่า ประสิทธิผล เป็นผลจากการปฏิบัติงานที่บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้และเป็นที่ยอมรับของผู้ใช้หรือผู้บริโภค

2. ความหมายของการประเมินประสิทธิผล

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการประเมินประสิทธิผล (effectiveness evaluation) ไว้ ดังนี้

ทวีป ศิริรัศมี (2544, หน้า 129) ให้ความหมายของการประเมินประสิทธิผล เป็นการประเมินเพื่อจะรู้ว่านโยบาย/แผนงาน/โครงการประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ซึ่งเป็นการประเมินความสำเร็จที่แท้จริงของนโยบาย/แผนงาน/โครงการว่าเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานตามนโยบาย/แผนงาน/โครงการแล้วได้ผลงานหรือผลลัพธ์ออกมาทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และผลที่คาดว่าจะได้รับเพียงใด

มีนา ชะเอม (2546, หน้า 8) ให้ความหมายของการประเมินประสิทธิผลไว้ว่า เป็นการพิจารณาการปฏิบัติงานที่สำเร็จหรือเป็นไปตามที่คาดหวังไว้เป็นสำคัญ และยังมีมุ่งเน้นความสำเร็จของเป้าหมายหรือเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจว่า การบริหารงาน และการปฏิบัติงานของผู้ที่เกี่ยวข้อง

ประสบความสำเร็จหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

สมพงษ์ เกษมสิน (2526, หน้า 21) ให้ความหมายของการประเมินประสิทธิผล หมายถึง การพิจารณาผลของการทำงานที่สำเร็จคล่องตามประสงค์หรือที่ตั้งความหวังไว้เป็นหลัก เป็นเรื่องของการนำเอาผลงานที่สำเร็จดังที่คาดหวังไว้มาพิจารณา และความสำเร็จของงานอย่างมีประสิทธิผลนี้อาจเกิดจากการปฏิบัติงานที่ไม่ประหยัด หรือไม่มีประสิทธิภาพก็ได้

จากความหมายที่นักวิชาการหลายท่านให้ไว้ สรุปได้ว่าการประเมินประสิทธิผลเป็นการพิจารณาผลการทำงานที่สำเร็จตามที่คาดหวังไว้ ความสำเร็จของงานอย่างมีประสิทธิผลนั้น อาจเกิดจากการปฏิบัติงานที่ไม่ประหยัดหรือไม่มีประสิทธิภาพก็ได้ เพราะประสิทธิผลเน้นการพิจารณาผลสำเร็จที่สอดคล้องกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ต้องการ เช่น โครงการพัฒนาชุมชนของรัฐบาลเน้นที่ผลสำเร็จของโครงการ การดำเนินงานอาจจะไม่คำนึงถึงงบประมาณที่ใช้หรือทรัพยากรที่ต้องดำเนินงาน เพื่อให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ส่วนประสิทธิภาพเน้นการเปรียบเทียบค่าใช้จ่าย ระยะเวลาดำเนินงาน ทรัพยากร บุคลากร ฯลฯ อย่างจำกัด

3. วิธีการที่ใช้ในการประเมินประสิทธิผล

การประเมินประสิทธิผลเป็นวิธีที่ใช้ในการประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการแล้ว สิวา สิวานันท์ (2522 อ้างถึงใน วรินทร์ วิทยารุณี, 2550, หน้า 7) กล่าวว่า วิธีการที่ใช้ในการประเมินประสิทธิผลของงานที่ใช้กันในปัจจุบันนั้นมี 4 วิธี คือ

- (1) วิธีจัดบันทึกปริมาณงานใช้กับงานประจำที่ทำตามแบบซ้ำ ๆ กัน
- (2) การใช้มาตรประเมินค่า ซึ่งจะกำหนดรายการที่ต้องการจะประเมินเอาไว้แล้ว ให้ผู้ประเมินจำแนกคุณลักษณะของสิ่งที่ต้องการประเมินว่ามีลักษณะนั้น ๆ มากน้อยเพียงใด
- (3) การตรวจสอบผู้ประเมินตอบคำถามเกี่ยวกับลักษณะของสิ่งที่ประเมิน โดยเขียนเครื่องหมายลงในช่องคำตอบที่เตรียมไว้แล้วว่าสิ่งที่ประเมินนั้นมีคุณลักษณะนั้น ๆ หรือไม่ ซึ่งเป็นวิธีที่ใกล้เคียงกับวิธีที่ 2
- (4) วิธีเปรียบเทียบสิ่งที่ต้องการประเมินทีละคู่ โดยพิจารณาจากคุณสมบัติหรือผลงาน แล้วตัดสิน ทีละคู่ว่ากลุ่มไหนดีกว่ากัน ทำจนครบแล้วรวมคะแนนจัดลำดับที่ วิธีการที่กล่าวมาข้างต้นนี้ วิธีที่มีผู้นิยมใช้กันมากที่สุดคือมาตรประเมินค่า

จากวิธีการที่ใช้ในการประเมินประสิทธิผลที่กล่าวมา ในการนำไปใช้จะต้องเลือกวิธีการประเมินที่เหมาะสมกับลักษณะงานของโครงการ โดยคำนึงถึง ปริมาณงาน สิ่งที่ต้องประเมิน คุณลักษณะสิ่งที่ประเมิน และคุณสมบัติหรือผลงาน เป็นปัจจัยสำคัญ สำหรับงานวิจัยเรื่องการประเมินประสิทธิผลโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตำบลบางพลีน้อย

อำเภอบางป่อ จังหวัดสมุทรปราการนี้ เน้นการประเมินประสิทธิผลโดยการใช้มาตราประเมินค่า ซึ่ง จะกำหนดรายการที่ต้องการจะประเมินไว้ จำแนกคุณลักษณะของสิ่งที่ต้องการประเมินว่ามีลักษณะ นั้น ๆ มากน้อยเพียงใดตามความคิดเห็นของผู้ประเมิน

4. เกณฑ์การวัดประสิทธิผล

ประชาย เปี่ยมสมบูรณ์ (2529, อ้างถึงใน สุปัญญา จิตสว่าง โศภิต, 2549, หน้า 13) ได้ กล่าวถึงเกณฑ์การวัดประสิทธิผลไว้ว่า เป็นการพิจารณาความสามารถในการบรรลุวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายของโครงการ เป็นการตอบคำถามว่าผลลัพธ์ของโครงการที่ปรากฏบรรลุ วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงไร ประสิทธิผลเป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้หลักเหตุผลทางเทคนิค วิชาการ (technical rationality) โดยไม่สนใจว่าโครงการจะดำเนินไปตามกระบวนการที่วางแผนไว้ หรือ ไม่แต่มุ่งที่การวัดผลลัพธ์บางลักษณะได้ก้าวไกลไปกว่าการมุ่งมองเพียงวัตถุประสงค์โดยรวม ผลลัพธ์อื่น ๆ ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ได้แก่ ผลลัพธ์ทางอ้อม และผลลัพธ์ที่ไม่ได้คาดหมาย

อนันต์ เกตุวงศ์ (2530, อ้างถึงใน ชिरยุท จิตต์หมั่น, 2547, หน้า 20) ได้กำหนดเกณฑ์ การวัดประสิทธิผลไว้ 3 ประการ ดังนี้

(1) วัตถุประสงค์ของแผนงานเป็นการพิจารณาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่าง ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามแผนกับความสำเร็จที่ผู้วางแผนคาดว่าจะได้รับและวัดโดย การนำเอาสถานะ (status) ที่ได้จากการประเมินผลจากการปฏิบัติงานตามแผน ลบด้วยสถานะที่เป็น อยู่เดิมก่อนที่จะนำแผนไปใช้

(2) ทรัพยากรที่ใช้ในการปฏิบัติการตามแผน เป็นการพิจารณาเปรียบเทียบ ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนหรือปริมาณของทรัพยากรที่กำหนดไว้ในแผนว่าจะต้องใช้เท่าไรกับ ทรัพยากรที่ใช้ไปจริงจากการปฏิบัติการตามแผน

(3) กิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผน เป็นการพิจารณาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ ระหว่างกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้ในแผนว่าเป็นไปตามแผนหรือแตกต่างกันอย่างไรกับกิจกรรมที่ทำ จริงในการปฏิบัติให้ได้ตามแผน

จากแนวความคิดของนักวิชาการ ที่กล่าวไว้สำหรับเป็นแนวทางในการกำหนดเกณฑ์ การวัดประสิทธิผลของโครงการ โดยมีเกณฑ์ที่ใช้ ได้แก่ การบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของ โครงการ การใช้หลักเหตุผลทางเทคนิควิชาการ การใช้ทรัพยากรในการปฏิบัติการ และกิจกรรม หรือกระบวนการที่วางแผนไว้ สำหรับงานวิจัยเรื่องการประเมินประสิทธิผลโครงการพัฒนา ศักยภาพของของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางป่อ จังหวัดสมุทรปราการนี้ เน้นเกณฑ์การประเมินประสิทธิผล โดยเป็นการพิจารณาประสิทธิผลในการบรรลุวัตถุประสงค์หรือ

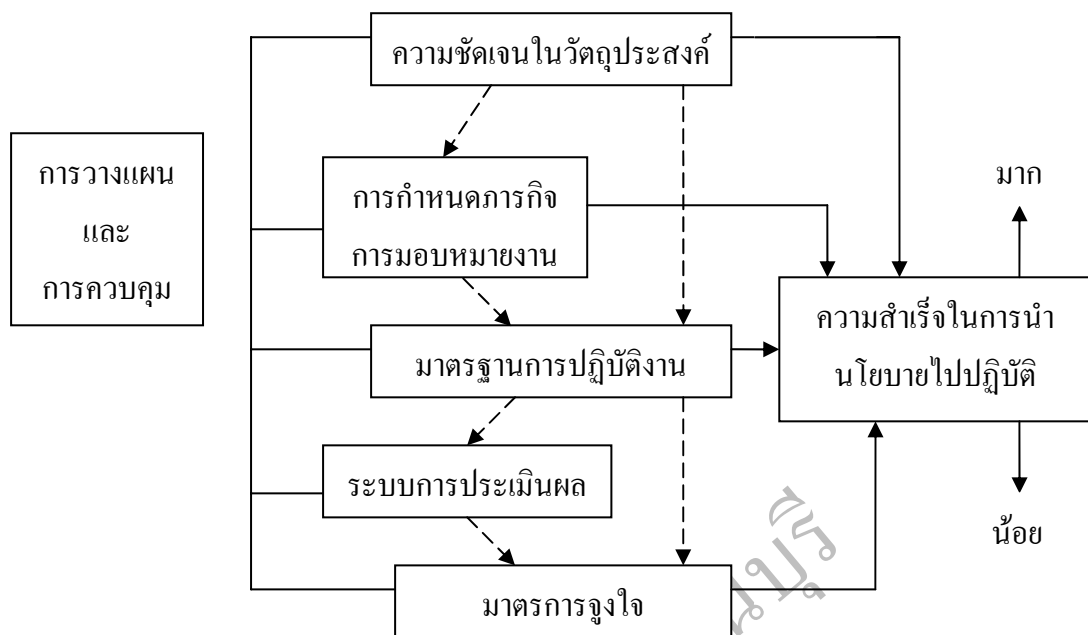
เป้าหมายของโครงการ เป็นการตรวจสอบประสิทธิผลของโครงการ โดยเฉพาะความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับผลลัพธ์ที่ได้แล้วนำเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ตอบคำถามว่าผลลัพธ์ของโครงการที่ปรากฏบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่มากนักน้อยเพียงไร ส่วนเกณฑ์การใช้หลักเหตุผลทางเทคนิควิชาการ การใช้ทรัพยากรในการปฏิบัติการ และกิจกรรมหรือกระบวนการที่วางแผนไว้ ไม่ได้นำมาพิจารณาเพราะยึดเกณฑ์การบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของโครงการเป็นหลัก

การนำนโยบาย แผนงาน โครงการไปปฏิบัติ

ในการนำนโยบาย แผนงาน โครงการไปปฏิบัติ มีปัจจัยหลายประการต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของงาน ปัจจัยส่วนหนึ่งที่นักวิชาการเชื่อกันว่ามีผลต่อความสำเร็จของงาน ได้แก่ ตัวแบบ (model) ซึ่งเป็นตัวแบบที่ยึดหลักเหตุผลในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ตัวแบบด้านการจัดการในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ตัวแบบด้านการพัฒนาองค์กรในการนำนโยบายไปปฏิบัติ และตัวแบบด้านกระบวนการของระบบราชการในการนำนโยบายไปปฏิบัติ การทำงานในที่นี้จะกล่าวถึงแนวคิดบางส่วนที่น่าสนใจของนักวิชาการในเรื่องตัวแบบ

กิตติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์ (2544, หน้า 118-121) การนำโครงการไปปฏิบัตินั้นจะต้องมีปัจจัยตัวแปรที่มีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลว ทั้งนี้ นโยบายเท่าที่มีการกำหนด หรืออนุมัติให้เป็นนโยบายที่ดีในสายตาของคนทั่วไป แต่ในการปฏิบัติจริง อาจมีปัจจัยบางอย่างที่ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จก็ได้ ซึ่งตัวแบบที่เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัตินี้มีดังนี้

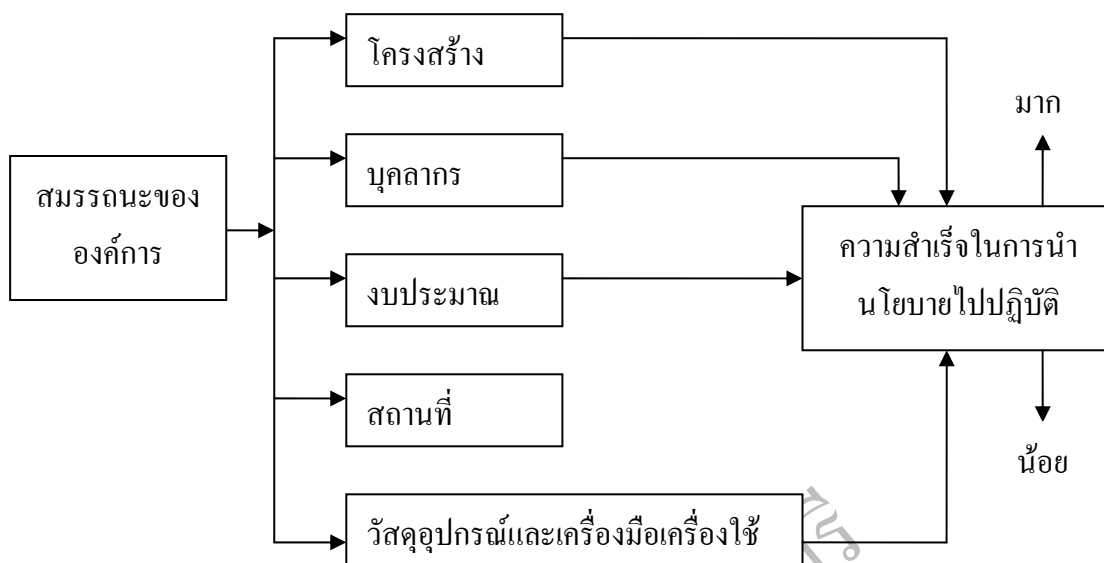
(1) ตัวแบบที่ยึดหลักเหตุผลในการนำนโยบายไปปฏิบัติ (rational model) ตัวแบบที่มีพื้นฐานแนวคิดว่าการใช้หลักการด้านเหตุผลเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ที่จะวัดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของนโยบายในการนำนโยบายสังคมหรือแผนทางสังคมไปสู่การปฏิบัตินั้น องค์กรหรือหน่วยงานปฏิบัตินั้นต้องมีค่านิยมแบบยึดหลักเหตุผลเป็นสิ่งที่ต้องขยายผลให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางที่สุด นโยบาย แผนงาน และโครงการที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์และภารกิจอย่างชัดเจน มีการมอบหมายงาน การกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติงาน โดยมีหลักการที่มีเหตุผลชัดเจน แสดงตัวแบบที่ยึดหลักเหตุผลในการนำนโยบายไปปฏิบัติได้ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 ตัวแบบที่ยืดหลักเหตุผลในการนำนโยบายไปปฏิบัติ
ที่มา : กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2544, หน้า 118.

จากภาพที่ 2.1 ตัวแบบที่ยืดหลักเหตุผลในการนำนโยบายไปปฏิบัติ จะเห็นได้ว่าการวางแผนและการควบคุมการดำเนินงานของหน่วยงานต้องปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย ความชัดเจนในวัตถุประสงค์ การกำหนดภารกิจ การมอบหมายงาน มาตรฐานการปฏิบัติงาน ระบบการประเมินผล และมาตรการจูงใจในการปฏิบัติงาน เมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้วก็วัดความสำเร็จของการปฏิบัติว่ามากน้อยเพียงใด เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนางานต่อไป

(2) ตัวแบบด้านการจัดการในการนำนโยบายไปปฏิบัติ (management model) ตัวแบบนี้มิได้ให้ความสำคัญกับเรื่องเป้าหมายและวางแผนควบคุมของหน่วยงาน แต่ให้ความสำคัญกับสมรรถนะขององค์กร โดยถือว่าความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติว่ามีขีดความสามารถที่จะปฏิบัติงานอย่างสอดคล้องกับความคาดหวังของหน่วยงานหรือองค์กรนั้นเพียงใด จำเป็นต้องมีโครงสร้างขององค์กรที่เหมาะสม มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทั้งทางด้านการบริหารและทางเทคนิคอย่างเพียงพอกับความ ต้องการ มีการวางแผนเตรียมการหรือมีความพร้อมเป็นอย่างดี ทั้งด้านงบประมาณ สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ แสดงตัวแบบด้านการจัดการในการนำนโยบายไปปฏิบัติได้ดังภาพที่ 2.2

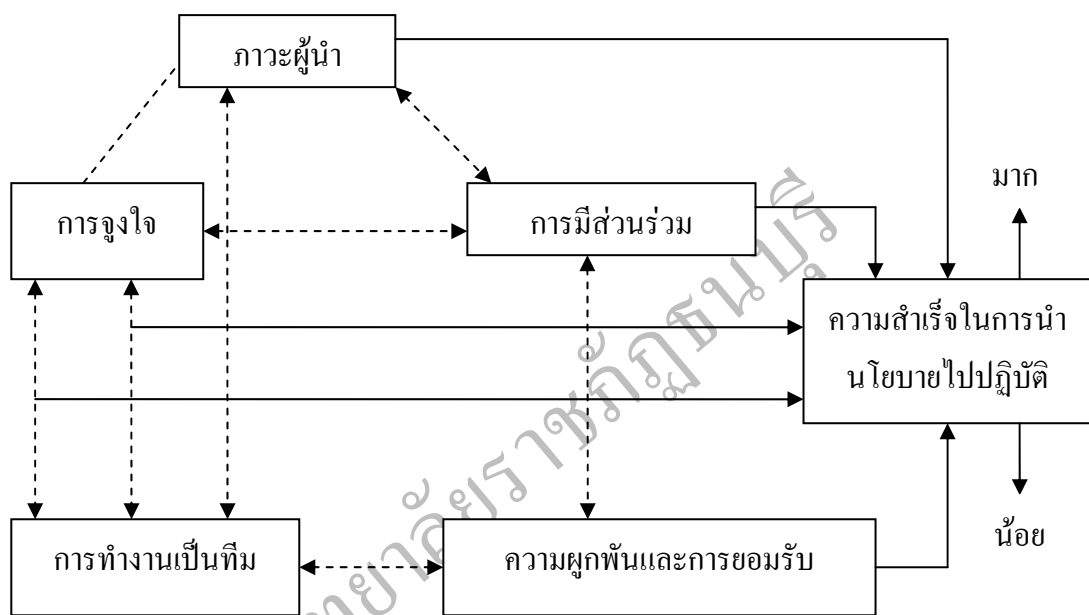
ภาพที่ 2.2 ตัวแบบด้านการจัดการในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

ที่มา : กิติพัฒน์ นนทปัทมคุลย์, 2544, หน้า 119.

จากภาพที่ 2.2 ตัวแบบด้านการจัดการในการนำนโยบายไปปฏิบัติ จะเห็นได้ว่าให้ความสำคัญกับสมรรถนะขององค์กรที่รับผิดชอบ ในการนำนโยบายไปปฏิบัติ สมรรถนะขององค์กรต้องประกอบด้วยปัจจัย โครงสร้างขององค์กรที่เหมาะสมกับภาระงาน บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ อย่างเพียงพอ งบประมาณในการดำเนินงาน สถานที่ที่ใช้ดำเนินงานต้องเอื้อต่อการดำเนินงาน และองค์กรต้องมีการเตรียมพร้อมด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้

(3) ตัวแบบด้านการพัฒนาองค์กรในการนำนโยบายไปปฏิบัติ (organization development model) ตัวแบบนี้มุ่งที่ความพร้อมขององค์กรโดยทั่วไป ซึ่งอาจพบว่า เฉพาะหน่วยงานที่มีการจัดการความพร้อมด้านบุคลากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์เท่านั้น จึงจะปฏิบัติตามนโยบายได้เป็นผลสำเร็จ ส่วนตัวแบบด้านพัฒนาองค์กรมีความสำคัญออกไป โดยมุ่งเน้นเฉพาะบุคลากรในหน่วยงานเป็นสำคัญ พื้นฐานแนวคิดของตัวแบบถือว่าบุคลากรเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในองค์กรตัวแบบนี้จึงให้ความสำคัญกับการทำงานแบบมีส่วนร่วมของคนในองค์กร ตัวแบบนี้ถือว่าการทำงานเป็นทีมเป็นการทำงานที่มีประสิทธิภาพ การทำงานเป็นทีม จำเป็นต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของบุคลากรคำนึงถึงการจูงใจ การใช้ภาวะผู้นำอย่างเหมาะสม การสร้างความรู้สึกรักผูกพันกับองค์กร การยอมรับ การพัฒนาทีมงานมากกว่าการใช้อำนาจในการบังคับบัญชา ตัวแบบนี้จึงเห็นความสำคัญของการสื่อสารสองทาง การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย

ของผู้ปฏิบัติงานระดับล่างซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ในการสร้างความตระหนักและความผูกพันกับนโยบาย ขณะที่การให้ผู้บริหารหรือนักวิชาการระดับสูงเป็นผู้กำหนดนโยบายแต่ลำพัง จะเป็นผลเสียและไม่สอดคล้องกับคติการพัฒนางองค์การของตัวแบบนี้ ความสำเร็จของตัวนโยบายตามตัวแบบนี้คือความสำเร็จของผู้นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติและผู้เกี่ยวข้องทุกคนในบทบาทการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ แสดงตัวแบบด้านการพัฒนางองค์การในการนำนโยบายไปปฏิบัติได้ดังภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 ตัวแบบด้านการพัฒนางองค์การในการนำนโยบายไปปฏิบัติ
ที่มา : กิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์, 2544, หน้า 120.

จากภาพที่ 2.3 ตัวแบบด้านการพัฒนางองค์การในการนำนโยบายไปปฏิบัติ จะเห็นได้ว่าตัวแบบนี้เน้นการมีส่วนร่วมขององค์การเป็นสำคัญ การมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นเรื่องของการจูงใจ การใช้ภาวะผู้นำที่เหมาะสม การสร้างความผูกพันโดยวิธีการให้สมาชิกในองค์การมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการยอมรับ ตลอดจนการสร้างทีมงานมากกว่าการมุ่งการใช้การควบคุม

(4) ตัวแบบด้านกระบวนการของระบบราชการในการนำนโยบายไปปฏิบัติ (bureaucratic processes model) ตัวแบบนี้เป็นแนวคิดทางสังคมวิทยาที่อธิบายถึงองค์การขนาดใหญ่ว่าเป็นสภาพความเป็นจริงของสังคม องค์การขนาดใหญ่มีกฎระเบียบ ขั้นตอนค่อนข้างมาก มีแบบแผนความสัมพันธ์ที่เป็นทางการ และมีการกำหนดระบบคุณธรรม (merit system) เอาไว้อย่าง

แน่นอนตายตัว อย่างไรก็ตาม ภายในองค์กรขนาดใหญ่ นั้น ก็มีแบบแผนความสัมพันธ์กันอย่างไม่เป็นทางการ (informal relationships) ปรากฏค่อนข้างสูง อำนาจขององค์กรจริง ๆ แล้ว ไม่ได้อยู่ที่ตำแหน่งที่เป็นทางการ (รูปนัย) อำนาจขององค์กรกระจายตัวไปทั่วทั้งองค์กร ไม่เฉพาะแต่หัวหน้าหรือผู้บริหารเท่านั้น แต่เป็นข้าราชการระดับล่างทั้งสิ้น ข้าราชการระดับล่างเหล่านี้ เป็นผู้ติดต่อกับประชาชนอย่างใกล้ชิด บุคลากรเหล่านี้ใช้วิจารณญาณของตนในการตัดสินใจให้บริการประชาชนทั้งสิ้นผู้บังคับบัญชาไม่มีโอกาสจะติดตามไปควบคุมบัญชาการอยู่ตลอดเวลาได้ ตัวแบบนี้เป็นข้ออุทธรณ์เป็นอย่างดีสำหรับผู้บริหารที่ยึดเยื้อคนโยบายใหม่ ๆ สวดยหรูโดยมิได้คำนึงถึงปัญหา ข้อจำกัดและสภาพที่แท้จริงขององค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพร้อมและความเป็นไปได้ที่บุคลากรจะน่านโยบายไปปฏิบัติอย่างกว้างขวางหรืออย่างเอาจริงเอาจัง ยิ่งไปกว่านั้นหากนโยบายเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในบทบาทที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงความพร้อมของประชาชน ดังนั้นการกำหนดนโยบาย และกระบวนการทางนโยบาย ก็จะมีลักษณะเป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างผู้กำหนดนโยบาย ผู้ปฏิบัติตามนโยบาย และผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบาย แสดงตัวแบบด้านกระบวนการของระบบราชการในการน่านโยบายไปปฏิบัติได้ดังภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 ตัวแบบด้านกระบวนการของระบบราชการในการน่านโยบายไปปฏิบัติ
ที่มา : กิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์, 2544, หน้า 121.

จากภาพที่ 2.4 ตัวแบบด้านกระบวนการของระบบราชการในการน่านโยบายไปปฏิบัติ จะเห็นได้ว่าความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการน่านโยบายไปปฏิบัติ จะขึ้นอยู่กับระดับความเข้าใจของผู้กำหนดนโยบายต่อสภาพความเป็นจริงขององค์กรหรือผู้บริหาร โครงการพัฒนา และระดับการยอมรับและปรับนโยบายให้เป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่ประจำวันของผู้ปฏิบัติงาน

จากตัวแบบผลการนำโครงการไปปฏิบัติทั้ง 4 ตัวแบบ สามารถนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการได้ โดยใช้ตัวแบบที่ยึดหลักเหตุผลในการนำนโยบายไปปฏิบัติเน้นความสามารถขององค์กรทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีการแบ่งหน้าที่ มีมาตรฐานในการทำงาน และมีแรงจูงใจในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ตัวแบบด้านการจัดการในการนำนโยบายไปปฏิบัติเน้นการจัดการของการใช้ทรัพยากร ด้านโครงสร้างขององค์กร บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ งบประมาณในการดำเนินงาน สถานที่ที่ใช้ดำเนินงาน วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำเนินงาน และตัวแบบทางด้านพัฒนาองค์กรในการนำนโยบายไปปฏิบัติ เน้นเรื่องการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วมของคณะทำงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ

คุณภาพชีวิต

ในเรื่องคุณภาพชีวิตจะกล่าวใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ความหมายของคุณภาพชีวิต 2) สิ่งที่ยับอกคุณภาพชีวิต และ 3) องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต ดังนี้

1. ความหมายของคุณภาพชีวิต

ปัจจุบันได้มีนักวิชาการสาขาต่าง ๆ เช่น สาขาสังคมศาสตร์ มานุษยวิทยา จิตวิทยา การศึกษา สิ่งแวดล้อม เศรษฐศาสตร์ และอื่น ๆ ได้พยายามให้ความหมายหรือคำจำกัดความของคำว่า คุณภาพชีวิต (quality of life) ไว้อย่างกว้างขวาง ส่วนมากความหมายเหล่านี้มีความคล้ายคลึงกัน หรือมีความสอดคล้องกัน จะแตกต่างกันบ้างก็เป็นส่วนของรายละเอียดหรือจุดเน้นตามศาสตร์หรือสาขาวิชานั้น ๆ เห็นว่าสำคัญ จึงปรากฏว่ายังไม่มีคำจำกัดความของคำว่า “คุณภาพชีวิต” ที่แน่นอนตายตัว นอกจากจะเป็นคำจำกัดความที่นักวิชาการทั้งหลายได้กล่าวไว้ดังนี้

ชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์ และคณะ (2521 อ้างถึงใน ฤดี กรุดทอง, 2540, หน้า 40) ได้กล่าวไว้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตที่ไม่เป็นภาระและไม่ก่อปัญหาทางสังคม เป็นชีวิตที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความคิดและสามารถดำรงสถานภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองได้อย่างถูกต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ซับซ้อนได้สามารถหาวิธีการอันชอบธรรมเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนต้องการตามศักยภาพของตนเอง

นิพนธ์ คันทเสรี (2525, หน้า 2) ได้อธิบายความหมายไว้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ระดับสภาพการดำรงชีพของมนุษย์ตามองค์ประกอบของชีวิตอันได้แก่ ทางร่างกาย อารมณ์ สังคม ความคิดและจิตใจ

ยูพา อุดมศักดิ์ (2516, หน้า 82) ได้กล่าวถึงคุณภาพชีวิตไว้ว่า หมายถึง คุณภาพในด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง และศาสนา ซึ่งเป็นคำเทียบเคียง ไม่ปรากฏตายตัวแน่นอน กล่าวคือทุกคนทุกประเทศอาจกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ กัน ไปตามความต้องการ และความ ต้องการในด้านคุณภาพชีวิตนี้ย่อมเปลี่ยนแปลงได้ตามเวลาและภาวะ

ถัดดา รัตติกกร (2516, หน้า 13) อธิบายความหมายไว้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และจะต้องอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี มีครอบครัวและสังคมที่ดี เพื่อฝึกตนเอง ช่วยตนเอง และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม

สีปพนนท์ เกตุทัต (ม.ป.ป., หน้า 2) ให้ความหมายไว้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตที่มีความสุข ชีวิตที่สามารถปรับตัวเองให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งทางกายภาพ ทางสังคม และสามารถปรับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตัวเองโดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น กล่าวสั้น ๆ คือเรียนรู้ธรรมชาติจนปรับตนเองและธรรมชาติให้เข้ากันได้โดยไม่เบียดเบียนกัน

จากความหมายของนักวิชาการหลายท่านที่ได้กล่าวมา พอจะสรุปความหมายได้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง สภาพการดำรงชีวิตในสังคม ที่เจ้าของชีวิตมีความพึงพอใจในช่วงเวลาหนึ่ง และความพึงพอใจนี้สามารถวัดและประเมินได้ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และวัตถุปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในช่วงเวลานั้น

2. สิ่งชี้บอคุณภาพชีวิต

ฤดี กรุดทอง (2540, หน้า 41-42) กล่าวถึงสิ่งที่ชี้บอถึงระดับคุณภาพชีวิตว่า ประกอบด้วย

(1) สิ่งชี้บอคุณภาพชีวิตด้านร่างกาย ได้แก่ ปัจจัยสี่ สุขภาพอนามัย สิ่งอำนวยความสะดวก ภาวะแวดล้อมที่ปราศจากมลภาวะ ทรัพยากรที่จำเป็นในการดำรงชีวิต การคมนาคมสะดวก โอกาสทางการศึกษา การประกอบอาชีพเท่าเทียมกัน และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

(2) สิ่งชี้บอคุณภาพชีวิตด้านอารมณ์ เช่น การพักผ่อนหย่อนใจที่มีคุณภาพ ประโยชน์ การแสดงอารมณ์ที่เป็นผลจากความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน ความรักในหมู่คณะ เป็นต้น

(3) สิ่งซึ่งบอกคุณภาพชีวิตด้านความคิดจิตใจ เช่น ความมีระเบียบวินัย ค่านิยมทางวัฒนธรรม ความรู้ สติปัญญา ความสามารถป้องกันและการแก้ปัญหาในระดับบุคคล ครอบครัวและชาติ การสร้างความสำเร็จ และการมีเป้าหมายชีวิต ความซื่อสัตย์สุจริต เอื้ออาทรต่อกัน กตัญญู เสียสละ จงรักภักดี มีความศรัทธาในศาสนา ละเว้นอบายมุข เป็นต้น

สรุปได้ว่าสิ่งที่ซึ่งบอกคุณภาพชีวิต มีองค์ประกอบเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย คือ บุคคลจะต้องมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ อันเป็นผลตอบสนองมาจากปัจจัยสี่ ด้านอารมณ์ คือ บุคคลจะต้องมีการพักผ่อนหย่อนใจ การแสดงอารมณ์ที่เป็นผลจากความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน และด้านความคิดจิตใจ คือ บุคคลจะต้องมีสภาวะจิตใจที่สมบูรณ์ร่าเริงแจ่มใส ไม่วิตกกังวล มีความรู้ลึกซึ้งพอใจในชีวิตตนเองครอบครัว และสังคม สิ่งแวดล้อม มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

3. องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

การที่มนุษย์จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้นต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบมากมาย และแต่ละองค์ประกอบนั้นมีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันไป ตามทัศนคติของแต่ละบุคคลหรือแต่ละสังคม ซึ่งพอจะกล่าวกว้าง ๆ ได้ว่า มีปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ค่านิยม จิตใจ ฯลฯ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอองค์ประกอบที่สำคัญไว้ซึ่งก็มีความแตกต่างกันบ้างในรายละเอียด

ชัยวัฒน์ ปัญญาพงษ์ และคณะ (2521 อ้างถึงใน กฤษณี พูนเกษม, 2546, หน้า 36) ได้กล่าวไว้ว่า คุณภาพชีวิตจะต้องรวมปัจจัยทางด้านร่างกายและความต้องการทางด้านจิตใจ

เย็นใจ เลาหวนิจ (2520, หน้า 50-52) ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบที่จะนำมาซึ่งคุณภาพชีวิตอาจแบ่งได้ 2 ส่วน คือ

(1) ส่วนที่จำเป็นระดับพื้นฐานทำให้พอมีชีวิตอยู่ได้ คือ มีปัจจัย 4 อย่างเพียงพอ มีสุขภาพแข็งแรง มีความมั่นคงและอิสระ

(2) ส่วนที่จำเป็นต่อการเพิ่มคุณภาพชีวิตเพื่อที่จะทำให้อยู่ดีขึ้น ได้แก่ การมีค่านิยมที่เหมาะสม มีจุดมุ่งหมายของชีวิตที่กลมกลืนกับครอบครัว ชุมชนและสิ่งแวดล้อม

สายสุรี จุติกุล (2535, หน้า 15-18) ได้กล่าวไว้ว่า คนจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้นต้องมีองค์ประกอบพื้นฐาน 5 ประการ คือ ทางด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต การพัฒนาสติปัญญา จริยธรรม และความเป็นคนไทย

ยูพา อุดมศักดิ์ (2516, หน้า 41-42) ได้กล่าวไว้ว่า คุณภาพชีวิตของทุกคนในสังคมต้องประกอบด้วยสุขภาพทั้งกายและใจ การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ศาสนา สิ่งแวดล้อม สวัสดิการสังคมอื่น ๆ

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2522, หน้า 17) ได้กล่าวไว้ว่า คุณภาพชีวิตนั้นจะมีและยืนยงอยู่ได้ต้องอาศัยองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการ คือ องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ องค์ประกอบด้านสังคม และองค์ประกอบด้านการเมือง

จากที่แนวคิดของนักวิชาการหลายท่านที่ได้กล่าวมา พอสรุปได้ว่า องค์ประกอบของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี จะต้องประกอบไปด้วย ด้านกายภาพ ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยด้านมลภาวะ ความหนาแน่นของประชากร และสภาพที่อยู่อาศัย ด้านสังคม ประกอบด้วย ปัจจัยด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ความมั่นคงทางครอบครัว และด้านจิตวิทยา ประกอบด้วย ปัจจัยทางด้านความพึงพอใจ ความสำเร็จ ความผิหวัง และความคับข้องใจในชีวิต

การมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามาพัฒนาชุมชนในทุก ๆ ขั้นตอน ทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นแนวความคิดที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน เนื้อหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในที่นี้จะแยกกล่าวเป็น 4 ประเด็น คือ 1) ความหมายของการมีส่วนร่วม 2) รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน 3) ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน และ 4) ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม (participation) มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ ดังนี้

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546, หน้า 4) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า คือการที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจ หรือเคยเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้นและการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527, หน้า 183) อธิบายความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง ความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่ม ทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มด้วย

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527, หน้า 6) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลให้การส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้กับประชาชนทั้งในรูปบุคคล กลุ่มชุมชน สมาคม และองค์กรอาสาสมัครรูปต่าง ๆ

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526, หน้า 20) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง

อรพินท์ สพโชคชัย (2538, หน้า 2) ได้อธิบายความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง ประชาชนทั้งชายและหญิงในหมู่บ้านร่วมกันในการดำเนินงานพัฒนาของรัฐ หรือกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ประชาชนยินดีเข้าร่วม ร่วมรับประโยชน์ ร่วมลงทุนลงแรงอย่างเป็นธรรมชาติ

จากความหมายต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปการมีส่วนร่วมได้ว่า หมายถึง การที่ประชาชนได้มีส่วนในการแสดงความคิดเห็น ร่วมพิจารณาตัดสินใจ ร่วมดำเนินกิจกรรม และร่วมรับผิดชอบต่อผลประโยชน์หรือผลกระทบร่วมกัน เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามจุดมุ่งหมาย

2. รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน

รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมใด ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมสูงสุด มีนักวิชาการหลายได้เสนอรูปแบบไว้ ดังนี้

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527, หน้า 6-7) ได้กำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 8 รูปแบบ ดังนี้

- (1) มีส่วนร่วมในการศึกษาด้านปัญหา สาเหตุ ที่มาของปัญหา และความต้องการของปัญหา
- (2) มีส่วนร่วมในการคิดและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน หรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองต่อความต้องการของชุมชน
- (3) ร่วมวางแผนนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ปัญหาและสนองต่อความต้องการของชุมชน
- (4) ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่จำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม
- (5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ

(6) ร่วมในการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามศักยภาพของตนเองและหน่วยงาน

(7) ร่วมในการปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

(8) ร่วมในการควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไปซึ่งสนับสนุนโดยเอกชนและรัฐบาล เพื่อให้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน (NICE) (2550, หน้า 25) ได้กำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 5 รูปแบบดังนี้

(1) การมีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสาร ประชาชนต้องได้รับแจ้งถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้การรับรู้ข่าวสารต้องได้รับการตัดสินใจดำเนินการ

(2) การมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือ การปรึกษาหารือระหว่างผู้ดำเนินโครงการกับประชาชนถึงส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง เพื่อรับฟังความคิดเห็น ตรวจสอบข้อมูล สร้างความเข้าใจ และรับข้อเสนอแนะเพื่อประกอบการตัดสินใจ

(3) การมีส่วนร่วมในการประชุมรับฟังความคิดเห็น ระหว่างผู้ดำเนินโครงการกับประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะได้ทำความเข้าใจร่วมกันด้วยเหตุผล สามารถทำได้ใน 2 ลักษณะ คือ การประชุมในระดับชุมชน และการประชุมประชาพิจารณ์

(4) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางปฏิบัติจริง

(5) การใช้กลไกทางกฎหมาย เป็นลักษณะของการเรียกร้องสิทธิหรือการใช้สิทธิของประชาชน เมื่อเกิดความไม่โปร่งใสหรือความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในการดำเนินโครงการ

จากรูปแบบในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่กล่าวมา โครงการต่าง ๆ ที่สามารถประสบความสำเร็จได้ต้องเกิดจากความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่และผู้ดำเนินงานโครงการ โดยอาศัยรูปแบบจากการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุด

3. ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชนของประชาชน

Cohen และ Uphoff (1977 อ้างถึงใน จิตตกาญจน์ บุญส่งสวัสดิ์, 2547, หน้า 27-28) ได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน 4 ขั้นตอน สรุปได้ ดังนี้

(1) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจ (decision making) เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นการแสดงออกด้านความคิดเกี่ยวกับการจัดระบบ หรือกำหนดระบบของโครงการ เป็นการ

ประเมินปัญหาหรือทางเลือกที่จะสามารถเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนา โดยการประเมินสภาพที่เป็นอยู่และสาเหตุของปัญหา ซึ่งในขั้นตอนนี้ แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่

(1.1) การมีส่วนร่วมในขั้นต้น (initial decision) เป็นการค้นหาความต้องการที่แท้จริงของวิธีการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมของโครงการ

(1.2) การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ (ongoing decision) เป็นการหาโอกาสหรือช่องทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งลำดับความสำคัญของโครงการที่จะต้องดำเนินการ

(1.3) การมีส่วนร่วมในขั้นการตัดสินใจปฏิบัติการ (operating decision) เป็นการหาบุคคลกรเข้ามาปฏิบัติการ ได้แก่ อาสาสมัคร ผู้ประสานงาน เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยการเป็นสมาชิก ร่วมดำเนินการ การคัดเลือกผู้นำ และการสร้างพลังอำนาจให้แก่องค์กร

(2) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการปฏิบัติการ (implementation) เป็นการดำเนินงานตามโครงการและแผนงาน และเป็นการก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่ปรากฏซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

(2.1) การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร (resource contribution) ได้แก่ การมีส่วนร่วมสละแรงกาย การสละเงิน การให้วัสดุอุปกรณ์ และการให้คำแนะนำ ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้ จะให้ด้วยความเต็มใจ

(2.2) การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน (administration and co-ordination) จะมีส่วนร่วมโดยวิธีการจ้างบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ การฝึกอบรมผู้ที่เข้าปฏิบัติในโครงการ หรือการให้คำปรึกษาในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ และเป็นผู้ประสานงานในโครงการด้วย

(2.3) การมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการ (programmer enlistment activities) เป็นการเข้ามีส่วนร่วมโดยการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการ พบว่ามีลักษณะเป็นการบังคับให้เข้าปฏิบัติในโครงการมากที่สุด การมีส่วนร่วมโดยการบังคับให้ปฏิบัติจะต่างจากการให้ความร่วมมือ เพราะการบังคับให้ทำนั้น ผลประโยชน์ จะไม่ใช่เป็นสิ่งที่สำคัญ แต่ถ้าเป็นการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจนั้น จะมีการคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับหลังจากเกิดการมีส่วนร่วมด้วย

(3) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนรับผลประโยชน์ (benefits) แบ่งเป็น 3 ส่วนคือ

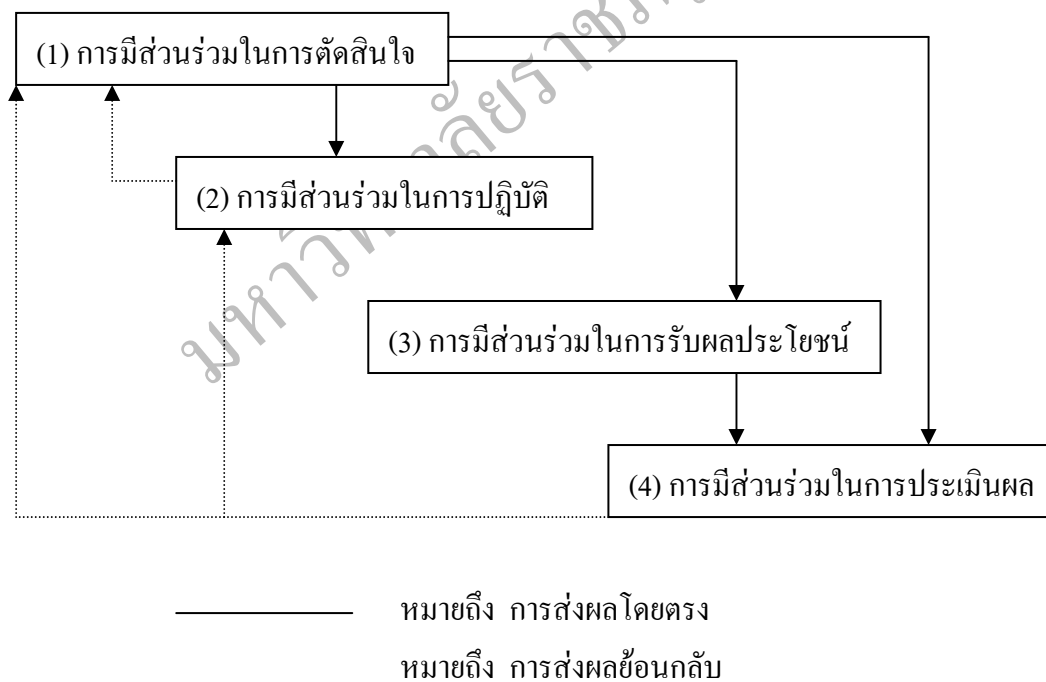
(3.1) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านวัตถุ (material benefits) ได้แก่ การมีส่วนร่วมการเพิ่มผลผลิต รายได้ หรือทรัพย์สิน

(3.2) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคม (social benefits) ได้แก่ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ สังคม เช่น โรงเรียน สถานที่สาธารณะ หรือส่วนกลางของชุมชน เช่น การเพิ่มคุณภาพชีวิตการเกิดระบบน้ำประปา

(3.3) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านบุคคล (personal benefits) ได้แก่ ความนับถือตนเอง (self-esteem) พลังอำนาจทางการเมือง (political power) และความคุ้มค่าของผลประโยชน์ (sense of efficacy)

(4) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการประเมินผล (evaluation) หมายถึงการมีส่วนร่วมในการวัดผลและวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการค้นหาข้อดี และข้อบกพร่อง เพื่อหาแนวทางแก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป และเป็นการประเมินผลความสำเร็จหรือความล้มเหลวเป็นระยะ

Cohen และ Uphoff (1977 อ้างถึงใน จิตตกาญจน์ บุญส่งสวัสดิ์, 2547, หน้า 28) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของขั้นตอนการมีส่วนร่วม แสดงได้ดังภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 ความสัมพันธ์ของขั้นตอนการมีส่วนร่วมตามแนวคิดทฤษฎีของ Cohen และ Uphoff
 ที่มา : จิตตกาญจน์ บุญส่งสวัสดิ์, 2547, หน้า 28.

จากภาพที่ 2.5 ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ของขั้นตอนการมีส่วนร่วมตามแนวคิดทฤษฎีของ Cohen และ Uphoff จะเห็นได้ว่าในทุกขั้นตอนมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน ในขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีความสำคัญมาก เนื่องจากมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล แสดงความสัมพันธ์ด้วยเส้นทึบ (___) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ขณะเดียวกันการมีส่วนร่วมในการประเมินผลส่งผลย้อนกลับไปยังการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แสดงความสัมพันธ์ด้วยเส้นประ (.....) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติยังส่งผลย้อนกลับไปยังการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอีกด้วย

4. ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมีประโยชน์ต่อประสิทธิผลของงานการประเมินประสิทธิผลโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน (NICE) (2550, หน้า 26-27) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หากโครงการใด ๆ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะส่งผลให้ได้รับประโยชน์ ดังนี้

- (1) ประชาชนตระหนักในปัญหาของตนเอง และตระหนักในการที่มีส่วนร่วม ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของตนเอง
- (2) ประชาชนมีโอกาสได้ใช้ความสามารถของตนเองที่มีอยู่ในรูปของความคิดการตัดสินใจและการกระทำอย่างเต็มความสามารถ
- (3) เป็นการระดมทรัพยากรมนุษย์ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- (4) ประชาชนจะมีความรู้สึกในความเป็นเจ้าของ ทำให้การพัฒนาที่มีความมั่นคงถาวรและประหยัด
- (5) จะเป็นกระบวนการพัฒนาความสามารถและพลังของประชาชนในการพึ่งพาตนเอง
- (6) เป็นการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย
- (7) ประชาชนรับผิดชอบและมีอำนาจสูงสุดในการพัฒนาชุมชนของตนเอง
- (8) เป็นการแสดงออกถึงการเคารพนับถือ เชื่อใจ ไว้วางใจ รักและศรัทธาในประชาชนว่ามีความรู้ความสามารถ

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาชุมชน การสร้างให้ประชาชนเข้ามารับประโยชน์ร่วมจะต้องเริ่มต้นที่การสร้างความคิด คือ ต้องสร้างให้ประชาชนมองเห็นและเข้าใจ ตัดสินใจว่าจะเข้าร่วมกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าขั้นตอนของการมีส่วนร่วมตามแนวคิดทฤษฎีของ Cohen และ Uphoff นี้ มีประโยชน์อย่างยิ่งในการนำไปใช้ดำเนินโครงการ ผู้วิจัยสนใจนำแนวคิดทฤษฎีไปใช้ในการสร้างแบบสอบถามเพื่อประเมินโครงการประสิทธิผลโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางป่อ จังหวัดสมุทรปราการ โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนของโครงการ

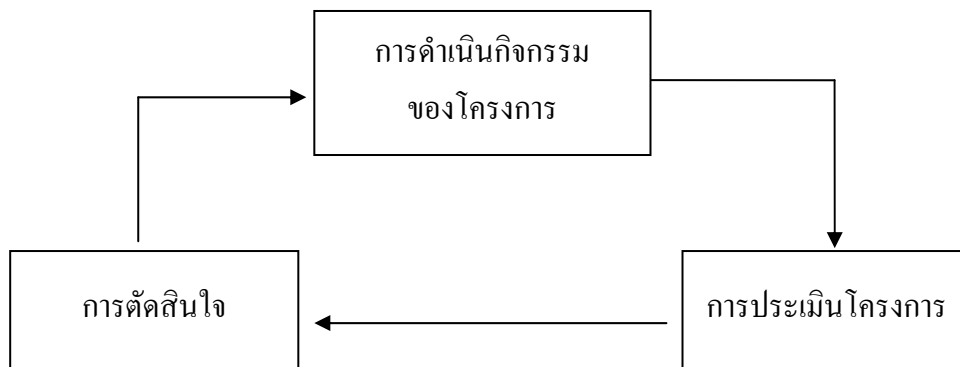
ทฤษฎีการประเมิน

ทฤษฎีการประเมินในปัจจุบันมีหลายทฤษฎี สำหรับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการประเมินประสิทธิผล เน้นการตรวจสอบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์เป็นการแสวงหาสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจดำเนินงานต่าง ๆ ผู้วิจัยเลือกนำมากล่าวถึงไว้ในที่นี้ ได้แก่ ทฤษฎีการประเมินของ L.D. Stufflebeam เป็นการระบุปัญหาการ查找และการเสนอสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเลือกทางเลือกวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสม และทฤษฎีการประเมินของ C.M. Alkin เป็นกระบวนการของการทำให้เกิดความมั่นใจในการตัดสินใจ ด้วยการคัดเลือกข้อมูลที่เหมาะสม รวบรวมและวิเคราะห์ เพื่อสรุปสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมมีรายละเอียด ดังนี้

(1) ทฤษฎีการประเมินของ L.D. Stufflebeam

เขาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2548, หน้า 57-58) กล่าวถึงทฤษฎีการประเมินของ L.D. Stufflebeam (Stufflebeam's CIPP Model) ว่า มีลักษณะที่แบ่งบทบาทการทำงานระหว่างฝ่ายประเมินกับฝ่ายบริหารออกจากกันอย่างเด่นชัด กล่าวคือฝ่ายประเมินมีหน้าที่ระบุ จัดหา และนำเสนอสารสนเทศให้กับฝ่ายบริหาร ส่วนฝ่ายบริหารมีหน้าที่นำผลการประเมินที่ได้ขึ้นไปใช้ประกอบการตัดสินใจเพื่อดำเนินกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีการประเมินของ L.D. Stufflebeam ในส่วนที่เป็นรายละเอียดของการประเมินถ่ายทอดออกเป็นแนวคิดพื้นฐานตามทฤษฎีการประเมินโครงการได้ดังภาพที่ 2.6

ภาพที่ 2.6 แนวคิดพื้นฐานตามทฤษฎีการประเมินโครงการของ L.D. Stufflebeam
ที่มา : เยาวดี ราชชัญกุล วิบูลย์ศรี, 2548, หน้า 58.

จากภาพที่ 2.6 จะเห็นได้ว่า การประเมินโครงการจะเป็นแนวทางสู่การตัดสินใจในโครงการนั้น ๆ ว่าควรดำเนินการกิจกรรมของโครงการอย่างต่อเนื่องต่อไป หรือจะปรับปรุงพัฒนาการดำเนินการในจุดใด หรือจะล้มเลิกโครงการนั้น ๆ

คำอธิบายตามทฤษฎีการประเมินของ L.D. Stufflebeam นั้น แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

- (1) กำหนดหรือระบุข้อมูลที่ต้องการประเมิน
- (2) ดำเนินการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการประเมิน
- (3) นำข้อมูลมาวิเคราะห์ผลการประเมินให้เกิดสารสนเทศที่มีประโยชน์ เพื่อนำเสนอสำหรับใช้เป็นทางเลือกในการตัดสินใจ

L.D. Stufflebeam ได้แบ่งการประเมินออกเป็น 4 ประเภท เยาวดี ราชชัญกุล วิบูลย์ศรี (2548, หน้า 58-60) ซึ่งเป็นที่มาของการกำหนดชื่อรูปแบบซิปป์ (CIPP Model) มีที่มาจากอักษรภาษาอังกฤษตัวแรกของประเด็นที่จะประเมิน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

- (1) การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (context evaluation: C)

เป็นการประเมินก่อนที่จะลงมือดำเนินการ โครงการใด ๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดหลักการและเหตุผล รวมทั้งเพื่อพิจารณาความจำเป็นที่จะต้องจัดทำโครงการดังกล่าว การชี้ประเด็นปัญหา ตลอดจนการพิจารณาความเหมาะสมของเป้าหมายของโครงการ

- (2) การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (input evaluation: I)

เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม ความเพียงพอของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนเทคโนโลยีและแผนของการดำเนินงาน

(3) การประเมินกระบวนการ (process evaluation: P)

เป็นการประเมินเพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการ เพื่อทำการแก้ไขให้สอดคล้องกับข้อบกพร่องนั้น ๆ หาข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่จะสั่งการเพื่อการพัฒนาต่าง ๆ และบันทึกภาวะของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไว้เป็นหลักฐาน

(4) การประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้น (product evaluation: P)

เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้แต่ต้น รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ

การจัดประเภทของการประเมินเป็น 4 ด้าน ตามทฤษฎีการประเมินของ L.D. Stufflebeam ดังกล่าว แสดงถึงการประเมินที่พยายามให้ครอบคลุมกระบวนการทำงานในทุก ๆ ขั้นตอน ตามทฤษฎีที่รู้จักกันดีในนามว่ารูปแบบซิปป ซึ่งเป็นการประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม การประเมินปัจจัยเบื้องต้น การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้น

เยาเวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2548, หน้า 60-61) ได้ให้แนวคิดเพิ่มเติมในเรื่องของการจัดประเภทของการประเมินว่า นอกจากการจัดประเภทของการประเมิน ยังมีสิ่งที่ควบคู่กันคือการจัดประเภทของการตัดสินใจเพื่อดำเนินการ ให้สอดคล้องกับประเด็นที่ประเมิน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้อีก 4 ประเภทเช่นกัน คือ

(1) การตัดสินใจเพื่อการวางแผน (planning decisions)

เป็นการตัดสินใจที่ใช้ข้อมูลจากการประเมินสภาพแวดล้อม มีบทบาทสำคัญ คือ การกำหนดจุดประสงค์ของโครงการให้สอดคล้องกับแผนในการดำเนินงาน

(2) การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างของโครงการ (structuring decision)

เป็นการตัดสินใจที่อาศัยข้อมูลจากปัจจัยเบื้องต้น มีบทบาทสำคัญ คือ การกำหนดโครงสร้างของแผนงาน และขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ ของโครงการ

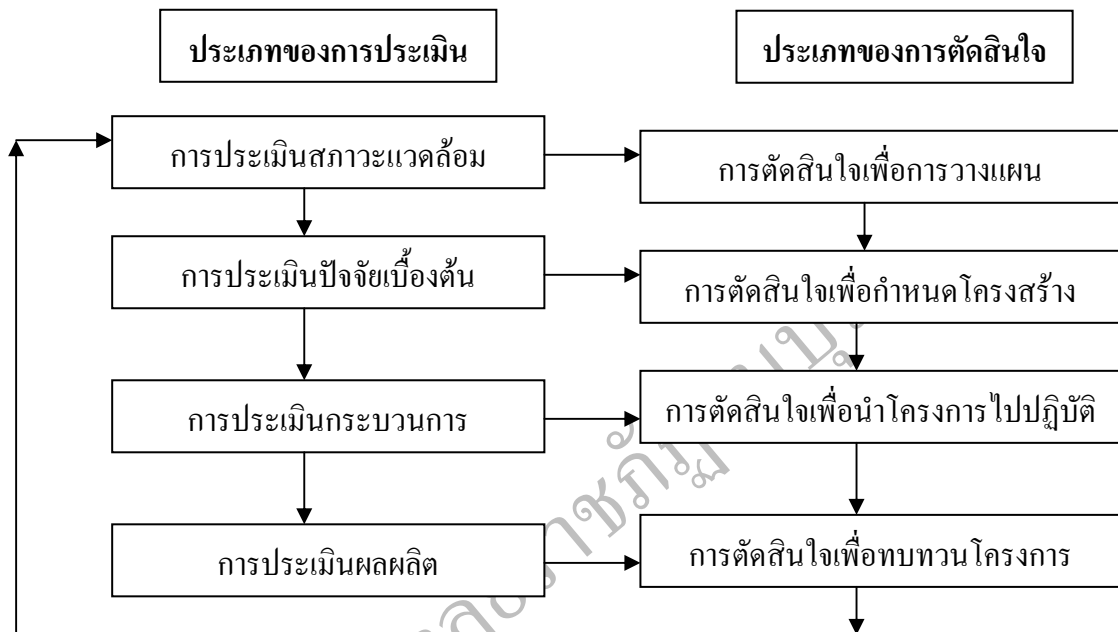
(3) การตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ (implementing decision)

เป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินกระบวนการ มีบทบาทสำคัญ คือ ควบคุมการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินการให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

(4) การตัดสินใจเพื่อทบทวนโครงการ (recycling decision)

เป็นการตัดสินใจที่อาศัยผลจากการประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้น มีบทบาทสำคัญ คือ เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับการยุติ ล้มเลิก หรือปรับขยายโครงการที่จะนำไปใช้ในโอกาสต่อไป

ทฤษฎีการประเมินของ L.D. Stufflebeam โดยใช้เครื่องมือในรูปแบบซิปที่ได้ เสนอมา นั้น เพื่อประโยชน์ต่อการตัดสินใจในการดำเนิน โครงการแต่ละประเภทเห็นได้ชัดว่า การ ประเมินแต่ละประเภทดังกล่าวต้องเอื้ออำนวยต่อการนำไปตัดสินใจ แสดงดังภาพที่ 2.7

ภาพที่ 2.7 ความสัมพันธ์ของการตัดสินใจและประเภทของการประเมินตามทฤษฎีการประเมิน ของ L.D. Stufflebeam

ที่มา : เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี, 2548, หน้า 61.

จากภาพที่ 2.7 แสดงความสัมพันธ์ของการตัดสินใจและประเภทของการประเมิน ตามทฤษฎีการประเมินของ L.D. Stufflebeam จะเห็นได้ว่าประเภทของการประเมินแบ่งออกได้ 4 ประเภท คือการประเมินสถานะแวดล้อม การประเมินปัจจัยเบื้องต้น การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิต ประเภทของการตัดสินใจแบ่งออกได้ 4 ประเภท คือ การตัดสินใจเพื่อการวางแผน การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้าง การตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ และการตัดสินใจเพื่อทบทวนโครงการ ผลจากการประเมินสถานะแวดล้อมช่วยการตัดสินใจเพื่อการวางแผนโครงการ ผลจากการประเมินปัจจัยเบื้องต้นช่วยการตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างโครงการ ผลจากการประเมินกระบวนการช่วยการตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติโดยเลือกใช้ กระบวนการที่เหมาะสม และผลจากการประเมินผลผลิตช่วยการตัดสินใจเพื่อทบทวนโครงการว่า

ควรดำเนินการต่อเนื่องในรูปแบบใด หรือควรขยายผลอย่างไร หรือควรล้มเลิกโครงการ เมื่อผู้ประเมินวางแผนและดำเนินการประเมินอย่างเป็นระบบและเหมาะสม เสร็จสิ้นครบทุกขั้นตอนแล้ว หากต้องการให้มีการประเมินในระยะอื่นต่อไปอีก ก็ต้องกลับไปเริ่มต้นที่ขั้นตอนการประเมินสถานะแวดล้อมใหม่อีก

(2) ทฤษฎีการประเมินของ C. M. Alkin

เขาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2548, หน้า 45-46) กล่าวถึงทฤษฎีการประเมินของ C.M. Alkin (Alkin's Concept of Evaluation) ว่าได้แบ่งการประเมินออกเป็น 5 ส่วน คือ

(1) การประเมินเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ
การประเมินส่วนนี้ เป็นการประเมินที่เกิดขึ้นก่อนที่จะทำกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ เป็นการประเมินเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการหรือเพื่อกำหนดเป้าหมายของโครงการให้สอดคล้องกับภาวะความต้องการที่เป็นอยู่

(2) การประเมินเพื่อการวางแผนโครงการ
การประเมินส่วนนี้ เป็นการประเมินเพื่อหาวิธีการที่เหมาะสมในการที่จะวางแผนให้การดำเนินงานในโครงการนั้น ๆ ได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

(3) การประเมินขณะกำลังดำเนินโครงการ
การประเมินส่วนนี้ จะเน้นถึงการพิจารณาขั้นตอนการทำงานว่าเป็นไปตามแผนงานที่วางไว้หรือไม่ หรือได้ดำเนินการไปตามขั้นตอนที่ควรจะเป็นเพียงใด

(4) การประเมินเพื่อการพัฒนางาน
การประเมินส่วนนี้ เป็นการประเมินเพื่อค้นหารูปแบบ แนวทางหรือข้อเสนอแนะใด ๆ ในการทำงานที่กำลังดำเนินการอยู่นั้นมีประสิทธิภาพมากที่สุด

(5) การประเมินเพื่อรับรองผลงาน และเพื่อการขยาย ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ

การประเมินส่วนนี้ เป็นการประเมินภายหลังการดำเนินงานตามโครงการ มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบผลที่ได้กับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ รวมทั้งการประมวลผล ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้กับโครงการต่อไป และเพื่อให้ข้อเสนอแนะในการที่จะขยาย เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการในช่วงระยะเวลาต่อไปด้วย

จากทฤษฎีการประเมินของ C.M. Alkin จะเห็นว่าเป็นการประเมินเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจ เพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสม คือมีการประเมินการวางแผนโครงการเพื่อช่วยให้ได้

วิธีการที่บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ มีการประเมินการดำเนินโครงการ เพื่อหาทางปรับปรุงจากการตรวจสอบ และสุดท้ายคือการประเมินเพื่อรับรองผลงานของโครงการ

ทฤษฎีการประเมินที่กล่าวไว้ข้างต้นเป็นทฤษฎีการประเมินที่ใช้เพื่อการตัดสินใจในการวิจัยครั้งนี้ใช้เนื้อหาของทฤษฎีการประเมินของ L.D. Stufflebeam แบ่งเป็นการประเมินสถานะแวดล้อม เป็นการตรวจสอบว่าโครงการสามารถตอบสนองปัญหาหรือความต้องการจำเป็นที่แท้จริงได้หรือไม่ วัตถุประสงค์ของโครงการชัดเจน เหมาะสม สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลหรือไม่ การประเมินปัจจัยเบื้องต้น เป็นการประเมินเพื่อใช้ข้อมูลตัดสินใจต่อปัจจัยต่าง ๆ โดยดูว่าปัจจัยที่ใช้เช่น บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การบริหารจัดการ จะมีส่วนช่วยให้บรรลุตามนโยบายของรัฐหรือไม่ การประเมินกระบวนการ เป็นการประเมินระหว่างการทำงานโครงการ เพื่อหาข้อดี ข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ว่าการปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ กิจกรรมใดทำได้หรือทำไม่ได้ และการประเมินผลผลิต เป็นการประเมินเพื่อดูว่าผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่คาดหวังไว้หรือไม่ โดยอาศัยข้อมูลจากการประเมินสถานะแวดล้อม การประเมินปัจจัยเบื้องต้น และการประเมินกระบวนการร่วมด้วย เพื่อตรวจสอบว่าเกิดผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่และทฤษฎีการประเมินของ C.M. Alkin คือ การประเมินเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ การประเมินเพื่อการวางแผนโครงการ การประเมินขณะกำลังดำเนินโครงการ การประเมินเพื่อการพัฒนา และการประเมินเพื่อรับรองผลงาน และเพื่อการยุบ ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ โดยเริ่มตั้งแต่การประเมินวัตถุประสงค์จนกระทั่งการประเมินเพื่อปรับปรุงโครงการ

โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML)

โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) เป็นหนึ่งในนโยบายจัดความยากจนของรัฐบาล โดยมีการจัดสรรงบประมาณโดยตรง เพื่อประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนได้นำไปแก้ปัญหาส่วนรวม เพื่อกำรงชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืน โดยประชาชนเป็นผู้บริหารจัดการเอง ร่วมคิด ร่วมทำ และถือเป็นอีกขั้นหนึ่งของการพัฒนาประชาธิปไตย (สำนักงานพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน, 2548, หน้า 1)

รัฐบาลถือว่าความเข้มแข็งของหมู่บ้าน/ชุมชน เป็นหลักสำคัญในการต่อสู้กับความยากจน จึงได้จัดสรรงบประมาณตามขนาดของประชากร พร้อมทั้งกำหนดให้มีโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ขึ้น เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงบประมาณที่ได้รับจัดสรร และสามารถนำไปดำเนินการแก้ไขปัญหาของตนเอง

เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) รวมทั้งขั้นตอนการดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ น่าเชื่อถือ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานที่ชัดเจน อันจะนำไปสู่การบริหารจัดการด้านการเงินการคลังสาธารณะที่ดี คณะกรรมการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) จึงให้กำหนดแนวทางดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกับคู่มือการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) โดยมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

(1) การกำหนดรายชื่อและขนาดของหมู่บ้าน/ชุมชน

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย จะเป็นผู้เสนอรายชื่อและขนาดของหมู่บ้าน/ชุมชนทั่วประเทศที่มีสิทธิได้รับการจัดสรรงบประมาณ ตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตามหลักเกณฑ์ในการจัดสรรงบประมาณ ดังนี้

(1.1) หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดเล็ก (small) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีจำนวนประชากรอาศัยอยู่ตั้งแต่ 101 คนขึ้นไป แต่ไม่เกิน 500 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณจำนวน 200,000 บาท

(1.2) หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดกลาง (medium) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีจำนวนประชากรอาศัยอยู่ตั้งแต่ 501 คนขึ้นไป แต่ไม่เกิน 1,000 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณจำนวน 250,000 บาท

(1.3) หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดใหญ่ (large) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีจำนวนประชากรตั้งแต่ 1,001 คนขึ้นไป ได้รับการจัดสรรงบประมาณจำนวน 300,000 บาท

(2) การจัดสรรงบประมาณเพื่อเปิดบัญชีให้แก่หมู่บ้าน/ชุมชน

(2.1) คณะกรรมการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) เป็นผู้ส่งรายชื่อหมู่บ้าน/ชุมชน ตามที่กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้เสนอ ให้กับสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี เพื่อให้สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีดำเนินการเปิดบัญชีธนาคารกับธนาคารของรัฐ สำหรับเตรียมความพร้อมในการเปิดบัญชีให้แก่หมู่บ้าน/ชุมชนตามรายชื่อหมู่บ้าน/ชุมชนที่กำหนด

(2.2) เมื่อคณะทำงานของหมู่บ้าน/ชุมชน ได้จัดทำรายงานผลการประชุมประชาคม เพื่อเลือกคณะทำงานของหมู่บ้าน/ชุมชน และ โครงการของส่วนรวมให้แก่นายอำเภอ/ปลัดอำเภอ ผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ/นายกเทศมนตรี/ผู้แทน ลงนามรับมอบเรียบร้อยแล้ว ให้ นายอำเภอ/ปลัดอำเภอ ผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ/นายกเทศมนตรี/ผู้แทน รวบรวมรายชื่อหมู่บ้าน/ชุมชนแจ้งขออนุมัติจากคณะกรรมการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ผ่าน

สำนักงานพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (สำนักงาน SML) ภายใน 3 วันนับตั้งแต่วันที่ได้รับคำ
รับรองของหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อให้โอนเงินงบประมาณลงสู่หมู่บ้าน/ชุมชนที่ได้รับการรับรองความ
พร้อม

(2.3) คณะกรรมการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) จะพิจารณาอนุมัติ
ดำเนินการภายใน 10 วัน นับจากวันที่ได้รับเรื่องจากนายอำเภอ/ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่ง
อำเภอ/นายกเทศมนตรี/ผู้แทน ในกรณีที่หมู่บ้าน/ชุมชนผ่านการอนุมัติ คณะกรรมการพัฒนา
ศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) จะส่งจ่ายเงินจากบัญชีธนาคารและแจ้งธนาคารออมสินหรือ
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรให้โอนเงินให้ธนาคารสำนักงานสาขาในพื้นที่ เพื่อ
เตรียมการเปิดบัญชีธนาคารให้กับหมู่บ้าน/ชุมชนที่ได้รับการอนุมัติ ในแต่ละแห่งตามเงื่อนไขที่
กำหนด

(2.4) ในกรณีที่หมู่บ้าน/ชุมชน ไม่ผ่านการอนุมัติอันเนื่องมาจากเหตุผลใดเหตุผล
หนึ่ง คณะกรรมการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) จะมอบหมายให้นายอำเภอ/
ปลัดอำเภอ ผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ/นายกเทศมนตรี/ผู้แทน ชี้แจงแก่ประชาชนเพื่อแก้ไข
วิธีการดำเนินงานให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ต่อไป

(2.5) ผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายบัญชีของหมู่บ้าน/ชุมชน ต้องมีจำนวนอย่างน้อย
3 คน ประกอบด้วย ประธานคณะทำงานของหมู่บ้าน/ชุมชน 1 คน เหนรัญญิก 1 คน และตัวแทนจาก
คณะทำงานของหมู่บ้าน/ชุมชน อีกอย่างน้อย 1 คน เป็นผู้ดำเนินการติดต่อธนาคารสำนักงานสาขา
ในพื้นที่ เพื่อเปิดบัญชีของหมู่บ้าน/ชุมชนอย่างเป็นทางการตามเงื่อนไขที่กำหนด

(2.6) สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี มีอำนาจในการระงับการเบิกจ่ายเงินจากบัญชี
หมู่บ้าน/ชุมชน ในกรณีที่พบว่ามีผลกระทบอันขัดต่อแนวทางการดำเนินงานของโครงการพัฒนา
ศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) หรือมิชอบด้วยกฎหมาย หรือการกระทำอื่นใดที่อาจก่อให้เกิด
ความเสียหายต่อประโยชน์ของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน/ส่วนรวม

(3) การดำเนินงานของหมู่บ้าน/ชุมชน

การดำเนินงานของหมู่บ้าน/ชุมชน ให้ดำเนินการตามขั้นตอนในคู่มือขั้นตอนหลักการ
ดำเนินงาน โครงการและคู่มือการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ทั้งนี้ ขั้นตอนการดำเนินงานตามแนวทาง
ของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) แบ่งเป็น 3 ขั้นตอนหลัก ดังต่อไปนี้

(3.1) การจัดประชุมประชาคมของหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อเลือกคณะกรรมการและ
คัดเลือกโครงการตามความต้องการของประชาชนของหมู่บ้าน/ชุมชน

(3.1.1) เมื่อหมู่บ้าน/ชุมชนใดมีความพร้อมและประสงค์จะจัดการประชุม ให้แจ้งไปยังอำเภอ/เทศบาล หรือสถาบันการศึกษาในพื้นที่ หรือสำนักงานพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) เพื่อกำหนดวันประชุมประชาคมของหมู่บ้าน/ชุมชน

(3.1.2) ส่วนราชการในพื้นที่ จะประสานงานกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ที่รับผิดชอบเพื่อจัดส่งอาสาสมัครพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (อาสา SML) ที่ผ่านการอบรมแล้วมาให้ความรู้แก่ประชาชน และร่วมสังเกตการณ์การทำประชาคมหมู่บ้าน/ชุมชน คัดเลือกคณะทำงานหมู่บ้าน/ชุมชน และโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน ตามงบประมาณที่ได้รับ

(3.1.3) การประชุมประชาคมของหมู่บ้าน/ชุมชนจะต้องมีผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งเป็นคนไทย อายุไม่น้อยกว่า 15 ปี และอาศัยอยู่จริงในหมู่บ้าน/ชุมชนไม่น้อยกว่า 6 เดือน เข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 % ของจำนวนผู้ที่อาศัยอยู่จริง

(3.1.4) คณะทำงานของหมู่บ้าน/ชุมชน จะต้องเป็นคนไทย อายุไม่น้อยกว่า 18 ปี อาศัยอยู่จริงในหมู่บ้าน/ชุมชนไม่น้อยกว่า 6 เดือน และได้รับการรับรองจากประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มากกว่า 20 เสียง

(3.1.5) โครงการที่คัดเลือกต้องเป็นโครงการที่เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง รวมทั้งไม่มีลักษณะหรือมีนัยแอบแฝงเพื่อการนำเงินไปเป็นเงินทุนหมุนเวียนให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนกู้ยืม

(3.1.6) ให้นำรายงานผลการประชุมเพื่อคัดเลือกคณะทำงาน/โครงการส่งมอบให้นายอำเภอ/ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ/นายกเทศมนตรี/ผู้แทน ลงนามรับรอง และรวบรวมรายชื่อหมู่บ้าน/ชุมชน แจ้งต่อสำนักงานพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ให้โอนเงินงบประมาณ โดยเจ้าหน้าที่เตรียมเปิดบัญชีให้หมู่บ้าน/ชุมชน

(3.2) การดำเนินงานตามโครงการของหมู่บ้าน/ชุมชน

(3.2.1) คณะทำงานของหมู่บ้าน/ชุมชน จะต้องดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ที่ได้คัดเลือกไว้โดยวิธีประชุมประชาคมเท่านั้น

(3.2.2) คณะทำงานของหมู่บ้าน/ชุมชน จะต้อง

(3.2.2.1) คัดเลือกผู้รับผิดชอบในการวางแผนงบประมาณและดำเนินงาน โดยมีเป้าหมายที่ประโยชน์ส่วนรวมตามความต้องการของประชาชนเป็นหลัก

(3.2.2.2) คัดเลือกผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินจากบัญชีของหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อรับผิดชอบและดูแลการเบิกจ่ายจากบัญชีของหมู่บ้าน/ชุมชน

(3.2.2.3) คัดเลือกผู้รับผิดชอบในการจัดซื้อจัดจ้างเพื่อดำเนินการ จัดซื้อจัดจ้างตามหลักเกณฑ์และแนวทางมาตรฐานที่กำหนดไว้

(3.2.2.4) คัดเลือกผู้รับผิดชอบในการทำบัญชีค่าใช้จ่าย เพื่อ รับผิดชอบในการจัดทำบัญชีของหมู่บ้าน/ชุมชน

(3.2.2.5) คัดเลือกบุคคลใดเป็นผู้รับผิดชอบในการติดตามผลการ ดำเนินโครงการตามแผนที่วางไว้ สำหรับรายละเอียดของการดำเนินงานให้เป็นไปตามหลักการและ แนวทางที่กำหนดไว้ในคู่มือขั้นตอนหลักการดำเนินโครงการ และคู่มือการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ

(3.2.3) ในระหว่างการดำเนินงาน หากมีข้อสงสัยหรือต้องการข้อมูล ความ ช่วยเหลือ การประสานงาน ให้ติดต่อที่ ที่ว่าการอำเภอ/เทศบาล หรือสถาบันการศึกษาในพื้นที่ที่เป็น ศูนย์ประสานงาน หรือติดต่อโดยตรงที่สำนักงานพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) สำนัก เลขาธิการนายกรัฐมนตรี

(3.2.4) คณะกรรมการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน จะมีการติดตาม ผลการดำเนินงานคณะทำงานหมู่บ้านและชุมชนและทำให้คำแนะนำของสถาบันการศึกษาและ การเบิกจ่ายเงินของธนาคารที่หมู่บ้าน/ชุมชน เป็นระยะ ๆ

(3.3) เมื่อครบกำหนดระยะเวลา 1 ปีปฏิทินของทุกปี คณะทำงานของหมู่บ้าน/ ชุมชนจะต้องจัดทำรายงานผลการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ของ หมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อแสดงให้เห็นถึงผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ประโยชน์ที่ได้รับ รวมทั้งข้อจำกัด หรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนิน และนำเสนอต่อสำนักงานพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ ชุมชน (SML) อันจะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานในอนาคตต่อไป

(4) การแจ้งผู้มีสิทธิในการเบิกจ่ายเงินบัญชีของแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชน

(4.1) ผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินจากบัญชีของหมู่บ้าน/ชุมชน จะต้องแสดง หลักฐานและรายงานผลการประชุมที่ผ่านการรับรองแล้ว แก่ธนาคารออมสินหรือธนาคารเพื่อ การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เพื่อบันทึกไว้เป็นหลักฐานและให้ผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่าย บัญชีของหมู่บ้าน/ชุมชนลงนามในเอกสารของธนาคาร ในฐานะผู้มีสิทธิถอนเงินจากบัญชีของ หมู่บ้าน/ชุมชน

(4.2) เมื่อดำเนินการตามข้อ (4.1) เสร็จสิ้นแล้ว ให้ธนาคารออมสินหรือธนาคาร เพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมอบสมุดบัญชีของแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชน ให้แก่ผู้รับผิดชอบ ในการเบิกจ่ายเงินครั้งต่อไป

(4.3) หากมีการเปลี่ยนแปลงรายชื่อผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินจากบัญชีของ หมู่บ้าน/ชุมชนจากผลการประชุมของหมู่บ้าน/ชุมชน ให้ผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินจากบัญชี

ของหมู่บ้าน/ชุมชนคนใหม่ นำหลักฐานที่ผ่านการรับรองจากนายอำเภอ/ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ/นายกเทศมนตรี/ผู้แทน มาแสดงและเปลี่ยนแปลงชื่อกับธนาคารออมสินหรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรพร้อมกับผู้ที่ได้รับมอบหมายเดิม

(5) การเบิกจ่ายเงินจากบัญชีของหมู่บ้าน/ชุมชน

(5.1) ที่ประชุมของหมู่บ้าน/ชุมชนต้องดำเนินการคัดเลือกและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาความต้องการ ให้ได้มาซึ่งโครงการและงบประมาณ โดยโครงการที่ได้รับการคัดเลือกนั้นต้องไม่มีผลกระทบที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวมและต้องไม่ใช้การนำเงินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ไปใช้ในลักษณะหรือมีนัยแอบแฝง เพื่อการนำเงินไปเป็นเงินทุนหมุนเวียนให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนกู้ยืม จากนั้นให้คณะกรรมการของหมู่บ้าน/ชุมชนกำหนด “ผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายบัญชี” จำนวน อย่างน้อย 3 คน ประกอบด้วย

(5.1.1) ประธานคณะกรรมการของหมู่บ้าน/ชุมชน 1 คน

(5.1.2) เภรัญญิก 1 คน

(5.1.3) ตัวแทนจากคณะกรรมการ อื่นอย่างน้อย 1 คน

(5.2) ผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินจากบัญชีหมู่บ้าน/ชุมชน ต้องนำหลักฐานการดำเนินงานของโครงการและใบขอเบิกเงินจากธนาคารประกอบการเบิกจ่ายเงินทุกครั้ง ทั้งนี้ผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินจากบัญชีหมู่บ้าน/ชุมชน ต้องลงนามทั้ง 3 คน โดยให้ดำเนินการตามขั้นตอนในคู่มือการปฏิบัติงานด้านการเงิน การทำบัญชีค่าใช้จ่ายและขอแนะนำในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ

(5.3) ธนาคารสำนักงานสาขาต้องรายงานให้ธนาคารสำนักงานใหญ่ทราบ เพื่อรวบรวมและจัดทำรายงานผลการเบิกจ่ายเงินจากบัญชีของแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชน เป็นประจำทุกเดือน หรือเมื่อมีการร้องขอจากสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี และคณะกรรมการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML)

(6) ผู้รับผิดชอบโครงการ

(6.1) เพื่อให้โครงการของหมู่บ้าน/ชุมชน ดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และได้ผลสำเร็จตามที่ประชาชนต้องการ ให้คณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชน กำหนด “คณะผู้รับผิดชอบโครงการ” จำนวน 3 คน เพื่อดำเนินโครงการแต่ละโครงการ ประกอบด้วย

(6.1.1) หัวหน้าคณะผู้รับผิดชอบโครงการ 1 คน

(6.1.2) ตัวแทนจากคณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชน 1 คน

(6.1.3) ตัวแทนจากฝ่ายควบคุม/ตรวจสอบ 1 คน

ทั้งนี้ ให้คณะผู้รับผิดชอบโครงการทำหน้าที่ดำเนินโครงการให้แล้วเสร็จตรงตามเป้าหมายของโครงการ รวมทั้งจัดทำสรุปวิธีการดำเนินโครงการและการใช้จ่ายเงินงบประมาณ และจัดทำรายละเอียดแผนการดำเนินงานของหมู่บ้าน/ชุมชน โดยให้ดำเนินการตามขั้นตอนในคู่มือการปฏิบัติงาน ด้านการวางแผนโครงการและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ

(7) การจัดทำบัญชี

(7.1) เพื่อให้การจัดทำบัญชีเป็นไปอย่างเปิดเผย โปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ คณะทำงานหมู่บ้าน/ชุมชน กำหนด “ผู้รับผิดชอบในการจัดทำบัญชี” จำนวน 2 คน ทำหน้าที่จัดทำบัญชีของหมู่บ้าน/ชุมชน ประกอบด้วย

(7.1.1) เภรัญญิกหรือผู้ช่วยเพรัญญิก

(7.1.2) ตัวแทนจากคณะทำงานหมู่บ้าน/ชุมชนหรือประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนที่ได้รับการคัดเลือก

ทั้งนี้ ผู้รับผิดชอบในการจัดทำบัญชี จะต้องลงบันทึกเมื่อมีการรับเงินและจ่ายเงินทุกครั้ง เพื่อควบคุมการใช้จ่ายเงินและจะต้องคิดประกาศบัญชีต่าง ๆ ให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนได้รับรู้โดยทั่วกันเพื่อการตรวจสอบบัญชีโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) โดยให้ดำเนินการ ตามขั้นตอนในคู่มือการปฏิบัติงานด้านการเงิน การทำบัญชีค่าใช้จ่าย และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ

(8) การจัดซื้อจัดจ้าง

(8.1) เพื่อให้การจัดซื้อจัดจ้างเป็นไปอย่างเปิดเผย โปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้จะต้องมีผู้รับผิดชอบในการจัดซื้อจัดจ้างในแต่ละโครงการ ให้คณะทำงานหมู่บ้าน/ชุมชน กำหนด “คณะผู้แทนเพื่อดำเนินการตามหลักเกณฑ์และแนวทางการจัดซื้อจัดจ้าง” ของแต่ละโครงการ อย่างน้อย 3 คน เพื่อรับผิดชอบในการจัดซื้อจัดจ้างแต่ละโครงการ ประกอบด้วย

(8.1.1) ตัวแทนจากคณะทำงานหมู่บ้าน/ชุมชน 1 คน

(8.1.2) ตัวแทนจากประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน อย่างน้อย 2 คน

(8.2) ในการจัดซื้อจัดจ้าง คณะผู้แทนเพื่อดำเนินการตามหลักเกณฑ์และแนวทางการจัดซื้อจัดจ้าง จะต้องคิดประกาศในที่สาธารณะเพื่อชี้แจงหลักเกณฑ์ในการจัดซื้อจัดจ้างให้แก่ทุกคนในหมู่บ้าน/ชุมชนได้รับทราบ รวมทั้งแจ้งความต้องการของรายการวัสดุ ครุภัณฑ์ โดยระบุ ปริมาณ คุณภาพ ระยะเวลาที่ใช้และสถานที่ส่งมอบให้ครบถ้วนทุกครั้ง เพื่อความโปร่งใส โดยให้ดำเนินการตามขั้นตอนในคู่มือการปฏิบัติงาน ด้านการจัดซื้อจัดจ้างและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ

(9) การควบคุมและตรวจสอบผลงาน

(9.1) เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสำเร็จลุล่วงตามความต้องการของประชาชน โดยส่วนรวม จะต้องมีการกำหนดผู้รับผิดชอบในการควบคุมและตรวจสอบผลงานประจำหมู่บ้าน/ชุมชนขึ้น ให้คณะทำงานหมู่บ้าน/ชุมชน กำหนด “ผู้ดำเนินงานควบคุมและตรวจสอบผลงาน” เพื่อทำหน้าที่ในการควบคุมโครงการให้สำเร็จลุล่วงอย่างรวดเร็ว และได้ผลสำเร็จตามที่ต้องการ ประกอบด้วย

(9.1.1) ผู้ที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ

(9.1.2) ตัวแทนจากประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนที่คณะทำงานหมู่บ้าน/ชุมชนคัดเลือก

(9.1.3) ตัวแทนจากฝ่ายควบคุม/ตรวจสอบ

(9.2) ผู้ดำเนินงาน ควบคุมและตรวจสอบผลงาน ควรดูแลการดำเนินโครงการให้เป็นไปตามแผนการดำเนินงานที่ได้วางแผนและการติดตามและจัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการควรดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(9.2.1) ตรวจสอบผลการดำเนินงานกับแผนการดำเนินงานที่วางไว้

(9.2.2) จัดทำรายงานความก้าวหน้า อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

(9.2.3) รายงานปัญหา/อุปสรรค พร้อมข้อเสนอแนะ

(9.3) ผู้ดำเนินงาน ควบคุม และการตรวจสอบผลงาน จะต้องเปิดเผยให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนได้รับรู้โดยทั่วกัน โดยให้ดำเนินการตามขั้นตอนในคู่มือการปฏิบัติงานด้านการดำเนินงาน การควบคุม และการตรวจสอบโครงการ และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ

(10) การติดตามและรายงานผลการดำเนินงาน

(10.1) เมื่อหมู่บ้าน/ชุมชนได้ดำเนินโครงการ SML เป็นระยะเวลาครบ 1 ปี จะต้องจัดทำสรุปผลการดำเนินงานเพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนทราบถึงความสำเร็จของโครงการและเป็นการรายงานต่อรัฐบาลเพื่อนำไปสู่การพัฒนาขยายผลในอนาคตต่อไป โดยแนวทางปฏิบัติในการจัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินงานประจำปี คือ

(10.1.1) คณะทำงานหมู่บ้าน/ชุมชน เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินงานปีละ 1 ครั้ง

(10.1.2) สำนักรว่าประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนได้รับประโยชน์อะไรจากโครงการที่ได้ดำเนินการไปบ้าง

(10.1.3) สอบถามความพึงพอใจของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน ถึงสภาพความเป็นอยู่ ความสะดวกสบาย การมีงานทำ เป็นต้น

ทั้งนี้ ให้ถือปฏิบัติตามขั้นตอนในคู่มือการปฏิบัติงาน ด้านการรายงานสรุปผลการดำเนินงานในรอบปี และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ (สำนักงานพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน, 2548, หน้า 1-8)

หากหมู่บ้าน/ชุมชนใดมีการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ ก็จะส่งผลดีต่อหมู่บ้าน/ชุมชนนั้น เพราะทำให้โครงการของหมู่บ้านนั้นมีประสิทธิภาพ น่าเชื่อถือ โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน และมีผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานที่ชัดเจน อันจะนำไปสู่การบริหารจัดการด้านการเงินการคลังสาธารณะที่ดี เพื่อประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนได้นำงบประมาณไปแก้ปัญหาส่วนรวม เพื่อดำรงชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืน โดยประชาชนเป็นผู้บริหารจัดการเอง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน และประชาชนส่วนใหญ่มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น

ข้อมูลตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางป่อ จังหวัดสมุทรปราการ

ตำบลบางพลีน้อยเป็นตำบลที่เก่าแก่ ก่อตั้งขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. 2430 จากคำบอกเล่าของคนในชุมชนตำบลบางพลีน้อย เกิดจากการขุดลอกคลองสำโรง พบเทวรูปสำริด 2 องค์ จารึกชื่อว่า “พญาแสนดา” และ “มหาสังขกร” จึงได้มีการทำพิธีบวงสรวงโดยใช้ “บัตรพลี” (ถาดทำด้วยก้านกล้วยรูปสามเหลี่ยมใส่อาหารคาวหวาน เพื่อบวงสรวงเทวดา) แต่ประสบกับความแห้งแล้ง จึงใช้เครื่องบวงสรวง “บัตรพลีขนาดเล็ก” ต่อมาจึงเขียนเรียกบางพลีน้อย ตำบลบางพลีน้อยประกอบด้วย 11 หมู่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านตลาดบางพลีน้อย หมู่ที่ 2 บ้านตลาดบางพลีน้อย หมู่ที่ 3 บ้านหอมศีล หมู่ที่ 4 บ้านหอมศีล หมู่ที่ 5 บ้านบางจาก หมู่ที่ 6 บ้านคลองบางพลีน้อย หมู่ที่ 7 บ้านเกาะแก้ว หมู่ที่ 8 บ้านหลุมโพรง หมู่ที่ 9 บ้านคลองนาคราช หมู่ที่ 10 บ้านคลองนาคราช และหมู่ที่ 11 บ้านวัดวงเวียน

สภาพทั่วไปตำบลบางพลีน้อยตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงของจังหวัดสมุทรปราการ ห่างจากศาลากลางจังหวัดสมุทรปราการ ประมาณ 51 กิโลเมตร อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอบางป่อเป็นระยะทาง ประมาณ 4 กิโลเมตร โดยใช้เวลาเดินทางจากตำบลพลีน้อยถึงศาลากลางจังหวัดสมุทรปราการ ประมาณ 1.30 ชั่วโมง เนื้อที่โดยประมาณ 20 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 12,500 ไร่ ภูมิประเทศพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูก มีลำคลองซึ่งมีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี ไม่มีป่าไม้และภูเขา อาณาเขตติดต่อ ทิศเหนือติดต่อกับตำบลคลองสวนไปทางตะวันออกเฉียงเหนือตามคลองปลัดสาย ทิศใต้ติดต่อกับตำบลบ้านระกาศไปทางตะวันออกและติดต่อกับตำบลบางเกลือ

อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลหอมศีล อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เริ่มต้นจากคลองสำโรง ไปตามคลองหอมศีลและติดต่อกับตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง และติดต่อกับตำบลคลองนิมยตรา จังหวัดสมุทรปราการ ทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลบ้านระกาศ และติดต่อกับตำบลคลองสวน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

สภาพทางเศรษฐกิจ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น เลี้ยงปลา ทำนา ทำสวนและรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม

สภาพทางสังคม ด้านการศึกษามีศูนย์พัฒนาเด็กก่อนอนุบาลก่อนวันเรียน 1 แห่ง คือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดเกาะแก้ว หมู่ที่ 7 โรงเรียน 4 แห่ง คือโรงเรียนวัดบางพลีน้อย หมู่ที่ 1 โรงเรียนวัดเกาะแก้ว หมู่ที่ 7 โรงเรียนธรรมศรีสุวรรณดิษฐ์ หมู่ที่ 8 และโรงเรียนวัดนาคราช หมู่ที่ 11 ด้านศาสนา มีวัด 4 แห่งคือวัดบางพลีน้อย หมู่ที่ 1 วัดหอมศีล หมู่ที่ 4 วัดเกาะแก้ว หมู่ที่ 7 และวัดนาคราช หมู่ที่ 11 ด้านการสาธารณสุข มีสถานีอนามัยประจำตำบล 3 แห่งคือ หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 8 ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีสถานีตำรวจภูธรตำบลบางพลีน้อย ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 (ข้อมูลจากวารสารองค์การบริหารตำบลบางพลีน้อย, 2549, หน้า 5-6)

ตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ได้ดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) มาตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2548 ครอบคลุมหมู่บ้าน ทำให้เห็นเป็นรูปธรรม เพื่อทราบถึงที่มาและหลักการสำคัญของโครงการ ขั้นตอนในการดำเนินโครงการวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และข้อจำกัดต่าง ๆ ในการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ซึ่งผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดในการดำเนินการโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ด้านวัตถุประสงค์หลักและขั้นตอนการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) มาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา แสดงได้จากตารางที่ 2.2 โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย หมู่ที่ ชื่อหมู่บ้าน จำนวนคณะทำงาน จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่จริง งบประมาณของโครงการ และชื่อโครงการ/กิจกรรม/แผนงาน ตารางที่ 2.3 โครงการกิจกรรม/แผนงานที่เป็นงานด้านวัตถุประสงค์ของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ของตำบลบางพลีน้อย จำแนกตามหมู่บ้าน และตารางที่ 2.4 แสดงเป้าหมายด้านศักยภาพของหมู่บ้านตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย ชื่อโครงการ/กิจกรรม/แผนงาน ที่ส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาส่วนร่วมของหมู่บ้าน การพัฒนาการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชน การสร้างอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืนให้ประชาชน การจัดการโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม วัตถุประสงค์ของโครงการ/กิจกรรม/แผนงาน และผลที่คาดหวังจากโครงการ/กิจกรรม/แผนงาน

ตารางที่ 2.2 โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางปะ
จังหวัดสมุทรปราการ

หมู่ ที่	ชื่อหมู่บ้าน	คณะทำงาน (จำนวน)	ประชากร (จำนวน)	งบประมาณ (บาท)	ชื่อโครงการ กิจกรรม/แผนงาน
1.	ตลาดบางพลีน้อย[L]	16	628	300,000.00	1) เครื่องสูบน้ำ
2.	ตลาดบางพลีน้อย[L]	15	1,096	300,000.00	1) ศาลาประชาคมหมู่บ้าน
3.	หอมสืด [M]	16	850	250,000.00	1) นำประปาหมู่บ้าน
4.	หอมสืด [M]	9	965	250,000.00	1) ลานกีฬาอเนกประสงค์
5.	บางจาก [L]	16	950	57,150.00 28,000.00 214,850.00	1) ปรับปรุงท่อระบายน้ำ 2) เครื่องสูบน้ำบาดาล 3) ปรับปรุงถนน
6.	คลองบางพลีน้อย [M]	13	339	120,000.00 90,000.00 40,000.00	1) ตั้งหอกระจายข่าว 2) สร้างตู้ลำโพง 3) ซ่อมแซมที่ทำการหมู่บ้าน
7.	เกาะแก้ว [M]	15	451	250,000.00	1) ปรับปรุงถนน
8.	หลุมโพรง [S]	9	102	55,000.00 120,000.00 25,000.00	1) เครื่องพ่นยา 2) เครื่องคอมพิวเตอร์ 3) ปรับปรุงถนน
9.	คลองนาคราช [S]	11	217	150,000.00 20,000.00 30,000.00	1) เครื่องสูบน้ำท่อแสดนเลส 2) อวนลากปลา 3) เครื่องพ่นยา
10.	คลองนาคราช [M]	12	675	195,000.00 25,000.00 30,000.00	1) โถงน้ำ 2) ปรับปรุงถนน 3) เครื่องฉีดวัชพืช
11.	วัดวงเวียน [S]	12	211	42,000.00 6,000.00 35,000.00 42,000.00 35,000.00 40,000.00	1) เต็นท์ 2) โต๊ะ เก้าอี้ 3) ท่อสูบน้ำ 4) เครื่องยนต์ดีเซล 5) โถงน้ำดื่ม 6) รถใช้ในการเกษตร
ยอดรวม		144 คน	6,484 คน	2,750,000.00	26 โครงการกิจกรรม/แผนงาน

จากตารางที่ 2.2 จะเห็นได้ว่าโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางป่อ จังหวัดสมุทรปราการ คณะทำงานมีทั้งสิ้น 144 คน ประชากรที่อาศัยอยู่จริงมีทั้งสิ้น 6,484 คน งบประมาณที่ได้รับทั้งสิ้น 2,750,000 บาท และมีโครงการทั้งสิ้น 26 โครงการกิจกรรม/แผนงาน ซึ่งแต่ละหมู่บ้านมีโครงการกิจกรรม/แผนงานต่าง ๆ กันตามความต้องการ ความจำเป็นและปัญหาของส่วนรวมที่แตกต่างกันไป

หากพิจารณาโครงการตามโครงการกิจกรรม/แผนงานที่เป็นงานด้านวัตถุของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ของตำบลบางพลีน้อยจำแนกตามหมู่บ้าน แสดงให้เห็นได้ดังตารางที่ 2.3

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ตารางที่ 2.3 โครงการกิจกรรม/แผนงานที่เป็นงานด้านวัตถุของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ของตำบลบางพลีน้อย จำแนกตามหมู่บ้าน

ลำดับ	ชื่อโครงการ กิจกรรม/แผนงาน	หมู่ที่ 1	หมู่ที่ 2	หมู่ที่ 3	หมู่ที่ 4	หมู่ที่ 5	หมู่ที่ 6	หมู่ที่ 7	หมู่ที่ 8	หมู่ที่ 9	หมู่ที่ 10	หมู่ที่ 11	รวม
1.	เครื่องสูบน้ำ	✓								✓		✓	3
2.	ศาลาประชาคมหมู่บ้าน		✓										1
3.	น้ำประปา น้ำบาดาล			✓		✓							2
4.	ลานกีฬาเนกประสงค์				✓								1
5.	ปรับปรุงท่อระบายน้ำ					✓							1
6.	ปรับปรุงถนน					✓		✓	✓		✓		4
7.	หอกระจายข่าว						✓						1
8.	ตู้ลำโพง						✓						1
9.	ซ่อมแซมที่ทำกรหมู่บ้าน						✓						1
10.	เครื่องพ่นยา เครื่องฉีดวัชพืช								✓	✓	✓		3
11.	เครื่องคอมพิวเตอร์								✓				1
12.	ท่อสูบน้ำ											✓	1
13.	อวนลากปลา									✓			1
14.	โถ่งน้ำ										✓	✓	2
15.	เต็นท์											✓	1
16.	โต๊ะ เก้าอี้											✓	1
17.	รถใช้ในการเกษตร											✓	1

ตารางที่ 2.4 เป้าหมายด้านศักยภาพของหมู่บ้าน ตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

ลำดับ	ชื่อโครงการ กิจกรรม/แผนงาน	การแก้ไขปัญหา ส่วนรวมของหมู่บ้าน	การพัฒนาการดำรง ชีวิตประจำวัน	การสร้างอาชีพที่ มั่นคงและยั่งยืน	การจัดการ โดยให้ ประชาชนมีส่วนร่วม	วัตถุประสงค์ของโครงการ กิจกรรม/แผนงาน	ผลที่คาดหวังของโครงการ กิจกรรม/แผนงาน
1.	เครื่องสูบน้ำ	✓	✓	✓	✓	1. เพื่อใช้เป็นเครื่องมือดับเพลิง 2. เพื่อสูบน้ำเข้าบ่อเลี้ยงสัตว์น้ำ 3. เพื่อบรรเทาปัญหาด้านการเกษตรที่เกิด จากภัยแล้ง	ป้องกันการสูญเสียชีวิต ทรัพย์สิน และที่อยู่อาศัย ส่งเสริมอาชีพเกษตรกร และมีน้ำใช้ในการเกษตรตลอดปี
2.	ศาลาประชาคมหมู่บ้าน	✓	✓	✓	✓	1. เพื่อใช้เป็นที่ประชุม 2. เพื่อทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ 3. เพื่อเป็นหน่วยเลือกตั้ง 4. เพื่อเป็นแหล่งพบปะสังสรรค์	เป็นศูนย์รวมของชุมชน สร้างความสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสดงความคิดเห็น ซึ่งกันและกันรับทราบปัญหาและร่วม แก้ปัญหา
3.	น้ำประปาหมู่บ้าน เครื่องสูบน้ำบาดาล	✓	✓	✓	✓	เพื่อมีน้ำสะอาดใช้อุปโภค-บริโภค	ประชาชนมีสุขภาพพลานามัยที่ดี ปลอดภัยจากการใช้น้ำ ลดปัญหาการ เจ็บป่วย มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
4.	ลานกีฬาอเนกประสงค์	✓	✓	✓	✓	1. เพื่อเป็นสถานที่ออกกำลังกาย 2. ชาวชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ 3. เป็นศูนย์รวมการพบปะสังสรรค์	ทำให้ร่างกายแข็งแรง สร้างความสามัคคี ในหมู่บ้าน ชาวชนห่างไกลจากสิ่งอบายมุข ลดปัญหาโจรกรรมและอาชญากรรม

ตารางที่ 2.4 เป้าหมายด้านศักยภาพของหมู่บ้าน ตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อโครงการ กิจกรรม/แผนงาน	การแก้ไขปัญหา ส่วนรวมของหมู่บ้าน	การพัฒนาการดำรง ชีวิตประจำวัน	การสร้างอาชีพที่ มั่นคงและยั่งยืน	การจัดการ โดยให้ ประชาชนมีส่วนร่วม	วัตถุประสงค์ของโครงการ กิจกรรม/แผนงาน	ผลที่คาดหวังของโครงการ กิจกรรม/แผนงาน
5.	ปรับปรุงท่อระบายน้ำ ปรับปรุงถนน	✓	✓	✓	✓	1. เพื่อระบายน้ำเสีย 2. เพื่อการเดินทางที่สะดวก	มีสุขภาวะที่ดีด้านสิ่งแวดล้อม ลดกลิ่นของ เสีย ได้รับความปลอดภัย สะดวกสบายใน การใช้ถนนสัญจร เกิดการกระจายสินค้า สู่แหล่งอื่น ๆ ได้มากขึ้น
6.	หอกระจายข่าวและตู้ลำโพง	✓	✓	✓	✓	เพื่อการสื่อสาร ข้อมูล ความรู้ ข่าวสาร ให้ประชาชนได้รับรู้	มีการเรียนรู้ทั้งการดำรงชีวิต อาชีพ การเกษตร สุขอนามัย การป้องกันภัย ฯลฯ และเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกัน และกัน
7.	ซ่อมแซมที่ทำการหมู่บ้าน	✓	✓	✓	✓	1. เพื่อใช้เป็นที่ประชุม 2. เพื่อเป็นแหล่งพบปะสังสรรค์	เป็นสถานที่รวมตัวของประชาชนใน หมู่บ้านทำกิจกรรมร่วมกัน การช่วยเหลือ เกื้อกูล การแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ เช่น คุณภาพการดำรงชีวิต การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และการอบรมอาชีพ เป็นต้น

ตารางที่ 2.4 เป้าหมายด้านศักยภาพของหมู่บ้าน ตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อโครงการ กิจกรรม/แผนงาน	การแก้ไขปัญหา ส่วนรวมของหมู่บ้าน	การพัฒนาการดำรง ชีวิตประจำวัน	การสร้างอาชีพที่ มั่นคงและยั่งยืน	การจัดการโดยให้ ประชาชนมีส่วนร่วม	วัตถุประสงค์ของโครงการ กิจกรรม/แผนงาน	ผลที่คาดหวังของโครงการ กิจกรรม/แผนงาน
8.	เครื่องพ่นยา เครื่องฉีดวัชพืช	✓	✓	✓	✓	เพื่อเป็นเครื่องมือในการเกษตร หมุนเวียนในหมู่บ้าน	ลดต้นทุนในด้านการเกษตร ประหยัดเวลา พัฒนาการประกอบอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืน ช่วยเพิ่มผลผลิตด้านการเกษตร
9.	เครื่องคอมพิวเตอร์	✓	✓	✓	✓	เพื่อใช้พิมพ์ จัดเก็บเอกสาร ข้อมูล และการสื่อสารของหมู่บ้าน	การค้นหาข้อมูล การสื่อสารของหมู่บ้าน มีความสะดวก ง่ายต่อการตรวจสอบ เพื่อ แก้ปัญหา ป้องกันปัญหา และพัฒนาอย่าง ยั่งยืน
10.	อวนลากปลา	✓	✓	✓	✓	เพื่อเป็นเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำ หมุนเวียนในหมู่บ้าน	เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ พัฒนาการประกอบอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืน
11.	โอ่งน้ำ	✓	✓	✓	✓	เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง ช่วย แก้ปัญหาการเกษตรเมื่อจำเป็น และ แก้ปัญหาอาชีพอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ น้ำได้บ้าง	มีน้ำสะอาดใช้อุปโภค-บริโภคตลอดปี ส่งเสริมการมีรายได้อย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 2.4 เป้าหมายด้านศักยภาพของหมู่บ้าน ตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อโครงการ กิจกรรม/แผนงาน	การแก้ไขปัญหา ส่วนรวมของหมู่บ้าน	การพัฒนาการดำรง ชีวิตประจำวัน	การสร้างอาชีพที่ มั่นคงและยั่งยืน	การจัดการ โดยให้ ประชาชนมีส่วนร่วม	วัตถุประสงค์ของโครงการ กิจกรรม/แผนงาน	ผลที่คาดหวังของโครงการ กิจกรรม/แผนงาน
12.	เดินเท้าและโต๊ะเก้าอี้	✓	✓	✓	✓	1. เพื่อใช้ในการประชุม 2. เพื่อทำกิจกรรมของหมู่บ้าน	ประชาชนได้รับความสะดวกสบายขึ้น ส่งเสริมการพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ การช่วยเหลือซึ่งกัน และเป็นสวัสดิการของหมู่บ้าน
13.	รถใช้ในการเกษตร เครื่องยนต์ดีเซล	✓	✓	✓	✓	1. เพื่อใช้ในการเกษตร 2. เพื่อขนส่งสินค้าการเกษตรสู่ตลาด	เป็นเครื่องทุ่นแรงในการประกอบอาชีพ พัฒนาการประกอบอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืน เพิ่มรายได้ สร้างความสามัคคี เสียสละ และ ส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ

จากตารางที่ 2.4 เป้าหมายด้านศักยภาพของหมู่บ้านตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ เห็นได้ว่าโครงการกิจกรรม/แผนงานของหมู่บ้านทุกโครงการกิจกรรม/แผนงานเป็นการแก้ไขปัญหาส่วนรวมของหมู่บ้าน การพัฒนาการดำรงชีวิตประจำวัน การสร้างอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืนให้กับประชาชนในหมู่บ้าน และการจัดการโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม การซื้อเครื่องสูบน้ำมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อใช้เป็นเครื่องมือดับเพลิง เพื่อสูบน้ำเข้าบ่อเลี้ยงสัตว์น้ำ และเพื่อบรรเทาปัญหาด้านการเกษตรที่เกิดจากภัยแล้ง ผลที่คาดหวังเป็นการป้องกันการสูญเสียชีวิต ทรัพย์สินและที่อยู่อาศัย ส่งเสริมอาชีพเกษตรกรและมีน้ำใช้ในการเกษตรตลอดปี การสร้างศาลาประชาคมหมู่บ้านมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นที่ประชุม เพื่อทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เพื่อเป็นหน่วยเลือกตั้ง และเพื่อเป็นแหล่งพบปะสังสรรค์ ผลที่คาดหวังเป็นศูนย์รวมของชุมชน สร้างความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกันรับทราบปัญหาและร่วมแก้ปัญหา น้ำประปาหมู่บ้านและเครื่องสูบน้ำบาดาลมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนมีน้ำสะอาดใช้อุปโภคบริโภค ผลที่คาดหวังประชาชนมีสุขภาพพลานามัยที่ดีปลอดภัยจากการใช้น้ำ มีอาหารที่สะอาด ลดปัญหาการเจ็บป่วย มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ลานกีฬาอเนกประสงค์มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นสถานที่ออกกำลังกายเยาวชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และเป็นศูนย์รวมการพบปะสังสรรค์ ผลที่คาดหวังทำให้ประชาชนมีร่างกายที่แข็งแรง สร้างความสามัคคีในหมู่บ้าน เยาวชนห่างไกลยาเสพติด ลดปัญหาการโจรกรรมและอาชญากรรม ปรับปรุงท่อระบายน้ำและปรับปรุงถนน มีวัตถุประสงค์เพื่อระบายน้ำเสีย และเพื่อการเดินทางที่สะดวก ผลที่คาดหวังประชาชนมีสุขภาพที่ดีด้านสิ่งแวดล้อม ลดกลิ่นของเสีย ได้รับความปลอดภัย สะดวกสบายในการใช้ถนนสัญจร เกิดการกระจายสินค้าสู่แหล่งอื่น ๆ ได้มากขึ้น หอกระจายข่าวและตู้ลำโพง มีวัตถุประสงค์เพื่อการสื่อสาร ข้อมูล ความรู้ ข่าวสารให้ประชาชนได้รับรู้ ผลที่คาดหวังประชาชนมีการเรียนรู้ทั้งการดำรงชีวิต อาชีพ การเกษตร สุขอนามัย การป้องกันภัย ฯลฯ และเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ช่อมแซมที่ทำการหมู่บ้านมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นที่ประชุม และเพื่อเป็นแหล่งพบปะสังสรรค์ ผลที่คาดหวังใช้เป็นที่รวมตัวของประชาชนในหมู่บ้านทำกิจกรรมร่วมกัน การช่วยเหลือเกื้อกูล การแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ เช่น คุณภาพการดำรงชีวิต การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการอบรมอาชีพ เป็นต้น เครื่องพ่นยาและเครื่องฉีดพ่นมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเครื่องมือในการเกษตรหมุนเวียนในหมู่บ้าน ผลที่คาดหวังช่วยลดต้นทุนในด้านการเกษตร ประหยัดเวลา พัฒนาการประกอบอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืน และช่วยเพิ่มผลผลิตด้านการเกษตร เครื่องคอมพิวเตอร์มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้พิมพ์ จัดเก็บเอกสารของหมู่บ้าน ผลที่คาดหวังการจัดเก็บข้อมูล เอกสารของหมู่บ้านมีความสะดวกขึ้น มีระเบียบง่ายต่อการหาข้อมูล เอกสาร ด้านอื่น ๆ และตรวจสอบได้ตลอดเวลา อวนลากปลา มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำหมุนเวียนในหมู่บ้าน ผลที่คาดหวังเป็นเครื่องมือใน

การประกอบอาชีพพัฒนาการประกอบอาชีพให้มั่นคงและยั่งยืน เป็นสวัสดิการของหมู่บ้าน โองน้ำ มีวัตถุประสงค์เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง ช่วยแก้ปัญหาการเกษตรเมื่อจำเป็น และแก้ปัญหาอาชีพอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องใช้น้ำได้บ้าง ผลที่คาดหวังประชาชนมีน้ำสะอาดใช้อุปโภค-บริโภคตลอดปี ส่งเสริมการมีรายได้อย่างต่อเนื่อง เต็มที่และโต๊ะเก้าอี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการประชุม และเพื่อทำกิจกรรมของหมู่บ้าน ผลที่คาดหวังประชาชนได้รับความสะดวกสบายขึ้น ส่งเสริมการพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ การช่วยเหลือซึ่งกัน และเป็นสวัสดิการของหมู่บ้าน ใช้ในการเกษตรเครื่องยนต์ดีเซล มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการเกษตร และเพื่อขนสินค้า การเกษตรสู่ตลาด ผลที่คาดหวังเป็นเครื่องทุ่นแรงในการประกอบอาชีพพัฒนาการประกอบอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืน เพิ่มรายได้ สร้างความสามัคคี เสียสละ และส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มีผู้วิจัยเกี่ยวกับการประเมินผลโครงการ การมีส่วนร่วม และการดำเนิน โครงการพัฒนา ศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ในการนำโครงการตาม นโยบายของรัฐไปปฏิบัติไว้ดังต่อไปนี้

1. งานวิจัยเกี่ยวกับการประเมินประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

ชาว ปานเอียด (2548, หน้า 78-79) ศึกษาเรื่องการประเมินประสิทธิผลการบริหารจัดการ โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง อำเภอปากพะยูน พิพัลสูง ผลการศึกษาพบว่า 1) คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านมีการปฏิบัติในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2) การเปรียบเทียบประสิทธิผลการบริหารจัดการ โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จำแนกตามปัจจัยชีวิตสังคมของ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน พบว่า อาชีพมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนปัจจัยชีวิตสังคมอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน

ธิดารัตน์ ไช้แก้ว (2550, หน้า 98) ศึกษาเรื่องประสิทธิผลของการดำเนิน โครงการพัฒนา ศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) เทศบาลนครเชียงราย อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัด เชียงราย ผลการศึกษาพบว่าประสิทธิผลการบริหารงาน โครงการ SML ในด้านความชัดเจนของ นโยบายโครงการ SML ด้านงบประมาณและด้านทรัพยากรอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งปัจจัยนำเข้า และกระบวนการ เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของปัจจัยนำเข้าพบว่า มีประสิทธิผลอยู่ในระดับปาน กลางทุกด้าน ประกอบด้วยด้านความชัดเจนของนโยบายโครงการ SML ด้านงบประมาณ ด้าน ทรัพยากรการบริหาร ด้านการวางแผน ด้านการจัดหน่วยงานและเตรียมทำงาน ด้านการ

ประสานงาน ด้านการประเมินผล ด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ และด้านการสนับสนุน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีเพียงด้านการอำนวยความสะดวกและด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนเท่านั้นที่มี ประสิทธิภาพอยู่ในระดับสูง

ธีรยุทธ จิตต์หมั่น (2547, หน้า 75) ศึกษาเรื่องประสิทธิผลของการ โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ผลการศึกษาพบว่าระดับประสิทธิผลของโครงการหนึ่ง ตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี อยู่ในระดับปานกลาง ระดับทัศนคติต่อ โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับสูง ระดับการประชาสัมพันธ์โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับปานกลาง ระดับการส่งเสริมการฝึกอบรมของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่ง ผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับปานกลาง และระดับความพึงพอใจด้านงบประมาณอยู่ในระดับปานกลาง

มินา ชะเอม (2546, หน้า 88) ศึกษาเรื่องประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของคณะ กรรมการกองทุนหมู่บ้าน หมู่ 5 ตำบลท่าชัย อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท ผลการศึกษาพบว่า สมาชิก กองทุนฯ มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน อยู่ใน ระดับปานกลาง ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นของสมาชิกกองทุนฯ ที่มีต่อการ ปฏิบัติงานของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ได้แก่ ระดับการศึกษา ความคาดหวังที่มีต่อโครงการ กองทุนหมู่บ้าน และความเข้มแข็งของชุมชน

วรินทร์ วิทยารภูมิ (2550, หน้า 65) ศึกษาเรื่องการประเมินประสิทธิผลโครงการ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนฯ ชุมชนนำร่องในเขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร ผล การศึกษาพบว่า เงินกู้ที่สมาชิกกองทุนฯ ได้กู้มาเพื่อประกอบอาชีพทำให้มีงานเพิ่มขึ้น รายได้ เพิ่มขึ้น ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นและสมาชิกกองทุนฯ มีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานของ กองทุนฯ ในระดับมาก

สุปัญญา จิตสว่าง โสภิต (2549, หน้า 45) ศึกษาเรื่องการประเมินประสิทธิผลโครงการ สิ้นเชื่อเพื่อพัฒนาชนบทของธนาคารออมสิน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแห จังหวัดอ่างทอง ผล การศึกษาพบว่า โครงการสิ้นเชื่อเพื่อพัฒนาชนบทประสบผลสำเร็จในระดับปานกลาง โดยด้านการ ที่ธนาคารมีส่วนร่วมในการช่วยพัฒนาความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชนมากที่สุด ในด้านที่ธนาคาร ได้ส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างบุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในการ ยกกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง และธนาคารได้ให้บริการ ทางการเงินเพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ แก่องค์กรชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง

2. งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการโครงการแบบมีส่วนร่วม

จิตติชัย ดอกไม้ (2549, หน้า 73-74) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) อำเภอบ้านฝ้อ จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ในภาพรวมมีส่วนร่วมมากอยู่ในระดับ 3.75 และคณะทำงานมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ในภาพรวมมีส่วนร่วมมากอยู่ในระดับ 3.86 สรุปว่าโครงการประสบความสำเร็จสร้างการมีส่วนร่วมซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการโดยประชาชนแก้ปัญหาของชุมชน มีการวิเคราะห์และวางแผนการใช้ประโยชน์จากโครงการร่วมกันอย่างยั่งยืน

เมตตา สินขบุตร (2548, หน้า 36) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านร่ม อำเภอน้ำเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่าบทบาทในสังคมอยู่ในระดับปานกลาง เชื่อถือศรัทธาในโครงการอยู่ในระดับสูง และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ในด้านการร่วมคิดหาแนวทางดำเนินงาน การร่วมตัดสินใจ การเข้าร่วมดำเนินงาน และการร่วมรับประโยชน์จากการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง

วรรณมา บุรศิริรักษ์ (2548, หน้า 36-37) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) หมู่ที่ 12 ตำบลลาดใหญ่ อำเภอมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) อยู่ในระดับปานกลาง การมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการในด้านการร่วมเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ และด้านการร่วมติดตามและตรวจสอบอยู่ในระดับสูง และการมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์และร่วมบริหารโครงการอยู่ในระดับปานกลาง

3. งานวิจัยเกี่ยวกับการประเมินกระบวนการตามขั้นตอนการดำเนินงานโครงการ

บศบง เลิศรังษี (2547, หน้า 133-135) ศึกษาเรื่องการประเมินผลโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของรัฐบาลไม่มีผลโดยตรงต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพของกลุ่มในเขตสวนหลวง เพราะกลุ่มการประกอบอาชีพมีมานานแล้ว แต่ภาครัฐนำไปประกาศว่าเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ทำให้คุณภาพสินค้ามีมาตรฐาน ฝีมือของผู้ประกอบอาชีพมีการพัฒนาขึ้นตามลำดับ ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น กระบวนการผลิตสินค้าไม่มีวัตถุดิบในพื้นที่ ต้องนำเข้าจากแหล่งอื่น แรงงานไม่ใช่แรงงานในพื้นที่โดยกำเนิด

สมบัติ จงจินากุล (2549, หน้า 77-78) ศึกษาเรื่องการดำเนินงานโครงการพัฒนา ศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) หมู่บ้านโคกสำราญ หมู่ที่ 1 ตำบลโคกสำราญ อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานโครงการพัฒนา ศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) หมู่บ้านนาร่องของหมู่บ้านโคกสำราญ ประชาชนในหมู่บ้านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการพัฒนา ศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) เป็นอย่างดี หมู่บ้านสามารถดำเนินงานตามขั้นตอนโครงการฯ ได้ในเวลาอันรวดเร็ว โดยมีคณะทำงานหมู่บ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ และมีประสบการณ์ในการบริหารกิจกรรมของหมู่บ้าน อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนจากภายในหมู่บ้านและภายนอกหมู่บ้าน ทั้งที่เป็นเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอ ระดับตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบลโคกสำราญ เป็นอย่างดี การมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการฯ และสามารถใช้งบประมาณที่ได้รับ แก้ไขปัญหาเร่งด่วนของหมู่บ้านจนประสบผลสำเร็จ

สุมิตร เงินโสม (2549, หน้า 55-56) ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการพัฒนา ศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร ผลการศึกษาพบว่า ระดับความคิดเห็นด้านสถานะแวดล้อม ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการดำเนินงาน และด้านผลผลิต อยู่ในระดับมากทุกด้าน